

4.2.40 Delområde 40, Gangnes, Grepperud, Strand og Gukil

Lokalisering

Området ligger vest for innsjøen Hemnessjøen/Øgderen og avgrenses i vest av skogen og i syd mot Trøgstad kommune.

Kort historikk

Ut fra fornminnene i området må man tro at det har vært bosetting her fra før år 1000. Landbruk har gjennom tidene vært hovednæring. Salg og utleie av hyttetomter har også vært en omfattende aktivitet i arealene nær Øgderen.

Registreringer

Fornminner:

- Sagastrand 97/9: Gravhaug.
- Grepperud søndre 96/11: Gravrøys.

Nyere tids kulturminner

- Gangnes 95/1,2,5: Gårdsbebyggelse.
- Gamle Gangnes skole ved Fredheim 95/7,10.
- Lindalen 95/1: Husmannsstue.
- Grepperud 96/1: Gårdbebyggelse.
- Grepperud 96/4,5: Bu og låve.
- Grepperud 96/10: Sidebygning og bu.
- Strand 97/1: Gårdsbebyggelse og bjørkeallé.
- Strand 97/3: Gårdsbebyggelse.
- Sagastrand 97/9: Gårdstun og allé.
- Gukil 99/1: Våningshus og bu.
- Gukil 99/2: Våningshus.

Vernestatus

De to gravhaugene i området er automatisk fredet. Det øvrige arealet ligger i et LNF-område.

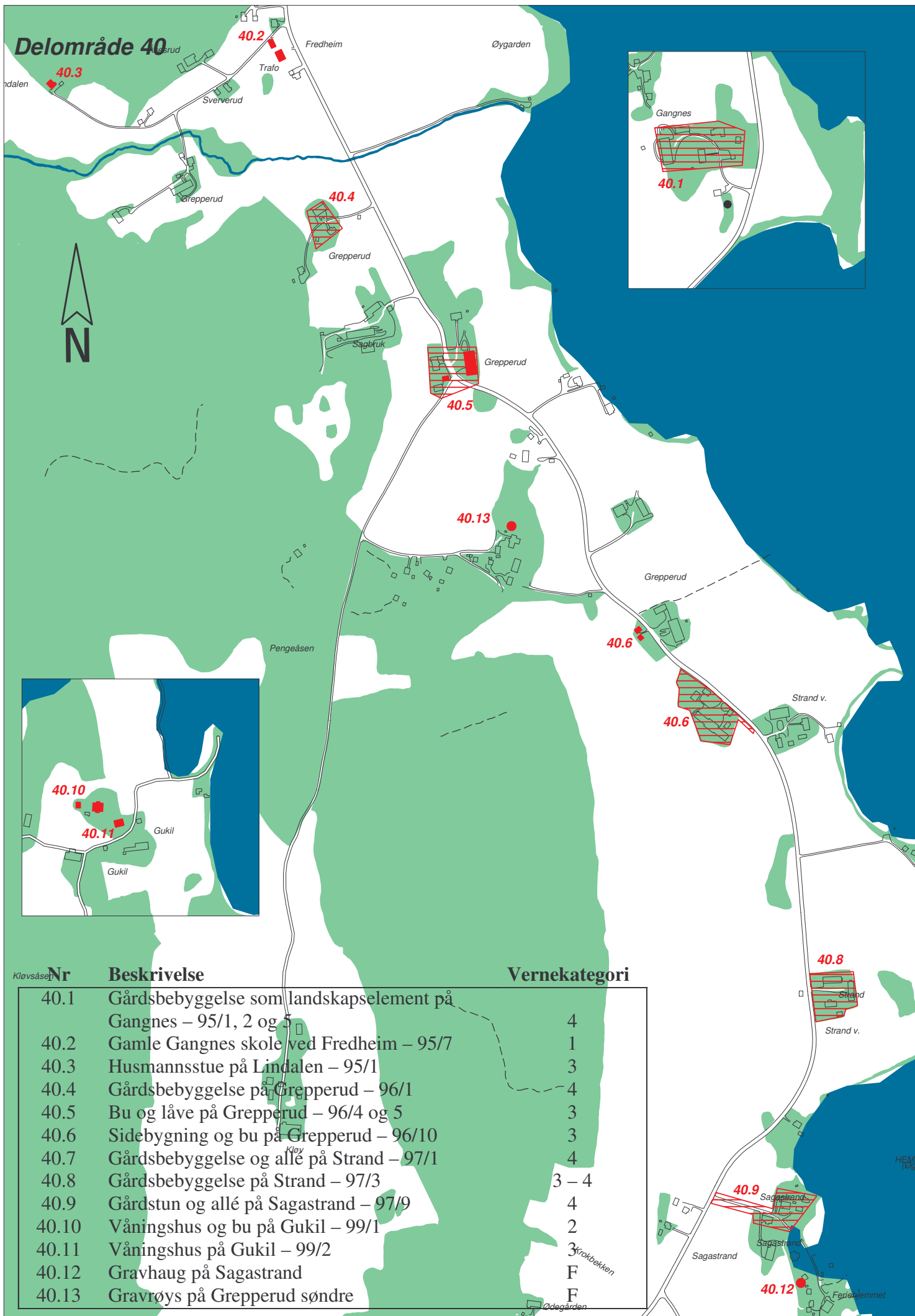
Begrunnelse for vern

Den gamle skolen og uthuset med do er meget godt bevart og kanskje det beste eksemplet på gammel skolearkitektur i kommunen. I likhet med delområdet foran (Dølin, Voll, Østegarden) bidrar gårene Gangnes, Grepperud, Strand til den samme flankeringen av riksvei 115.

Gårdenes beliggenhet med Øgderen i bakkant gir området en estetisk viktig posisjon i kommunen. Sett fra vannet har tunene på Gukil en viktig plassering der de troner på et nes (en kile) ut i innsjøen. Til tross for store mengder hensatte biler og maskiner har Gukil potensiale til å bli en vakker perle.

Forslag til forvaltning

Den gamle skolen med uthuset og tomte rundt bør reguleres til bevaring og et fredningsforslag bør vurderes. Gårdsbrukene i områder bør opprettholdes som avgrensede bygningsmasser sentrert rundt et gårdstun. Spredt bygging av boliger og næringsbygg bør unngås. Arealene rundt Gukil bør ryddes for biler og maskiner og de verneverdige våningshusene og bua bør restaureres.

4.2.41 Delområde 41, Saksegård, Hellegård, Haugen og Solum

Lokalisering

Området ligger langs fylkesvei 227 fra krysset ved Solum og vest til grensen mot Trøgstad kommune.

Kort historikk

Området er et gammelt jordbruksområde med røtter godt tilbake til førkristen tid. Jordbruk preger fortsatt området, men rundt krysset ved Solum vokste det tidlig på 1900-tallet fram et lite tettsted med villaer, forretninger og ulik småindustri. Det er liten forretningsaktivitet her nå, men mange av bygningene eksisterer fremdeles.

Registreringer

Fornminner:

- Saksegård søndre 91/9: Gravhaug.
- Haugen 85/5 og 6: Gravhaug.
- Haugen midtre: 2 gravhauger.

Nyere tids kulturminner:

- Saksegård 91/1: Gårdstun med bebyggelse, våningshus 1795, gårdsdam og beplantning.
- Hellegård 91/9: Bu og gårdsdam.
- Haugen 85/79. Midtkammershus.
- Haugen 85/7,8: Gammel gårdsbebyggelse og tuntre.
- Gamle industribygning ved Hellegård.
- Sveitserstilsvillaer med uthus 85/18 og 92/15.
- Ombygde villaer som opprinnelig har hatt jugendstilspreg.
- Solum? 92/10: Hus, låve og allé med bjørketrær.
- Nedlagt landhandel og bensinstasjon ved Solum.

Vernestatus

Området ligger i et LNF-område. Fornminnene ved Saksegård og Haugen er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

Saksegård er et flott anlegg med flere godt bevarte bygninger. Dette sammen med gårdens beliggenhet like ved offentlig vei gjør eiendommen til en estetisk nytelse også for reisende i området. På gården Haugen finnes en rekke godt bevarte bygninger av ulik art. Dette sammen med eiendommens beliggenhet som krone på verket, nettopp på en haug, gjør den viktig som landskapselement for området.

Forslag til forvaltning

Saksegården bør reguleres til bevaring og eventuelle nye bygninger bør underordne seg den eksisterende tunutformingen. Jordbrukslandskapet i området bør bevares og drives aktivt. Villabebyggelsen med uthus og ved Solum bør tilbakeføres til sin opprinnelige utsmykning i sveitser- og jugendstil.

Delområde 41

Saksegård

41.1

41.10

41.11

41.3

41.2

Haugen

41.4

Hellegård

Haugen

92/31

92/25

92/27

85/29

92/7

41.5

85/8

Hellegård

85/13

41.6

92/15

92/17

85/25

85/17

85/16

Trafo

Trafo

41.7

92/28

92/16

92/10

Solum

Solum

41.8

85/14

41.9

Nr Beskrivelse

Vernekategori

41.1	Gårdstun med bebyggelse, gårdsdam og beplantning på Saksegård – 91/1	2
41.2	Bu og gårdsdam på Hellegård – 91/9	4
41.3	Midtkammershus på Haugen – 85/79	3
41.4	Gammel gårdsbebyggelse og tunte på Haugen – 85 / 7 og 8	3
41.5	Gammel industribygning ved Hellegård	4
41.6	Sveitserstilsvillaer med uthus 85/13 og 92/15	3
41.7	Ombygde villaer som opprinnelig har hatt jugendstilpreg	4
41.8	Hus, låve og allé på Solbakken – 92/24	93/4
41.9	Nedlagt landhandel ved Solum	4
41.10	Gravhaug ved Saksegård søndre - 91/9	F
41.11	Gravhaug ved Haugen – 85 / 5 og 6	F
41.12	2 gravhauger ved Haugen midtre (utenfor kartutsnitt)	F

4.2.42 Delområde 42, Hemnes, Torp og gamle Hemnes kirkegård

Lokalisering

Området ligger i nordenden av innsjøen Øgdern / Hemnessjøen.

Kort historikk

Hemnes er trolig en av de eldste gårdene i området. Trolig har gården fungert som prestegård i en periode før reformasjonen. Fra middelalderen og frem til 1866 sto det ved Hemnes en annekstkirke til hovedkirken på Løken. Ny kirke ble på midten av 1800-tallet bygget ca to kilometer lenger øst, men den gamle kirkegården ble delvis liggende urørt.

Registreringer

Fornminner:

- Hemnes østre 83/6: Gravhaug.
- Torp 119/4: Gravrøys.
- Hemnes: Kirkegård fra middelalderen med tufter etter kirke.

Nyere tids kulturminner

- Solhaug 83/12: To våningshus, uthus, hage og gjerde.
- Østre Hemnes 83/6: Våningshus og låve.
- Nordre Hemnes 83/1 Våningshus, låve og damanlegg.
- Torp 119/1: Låve og bu.
- Torp 119/4: Låve og sidebygning.
- Torp 119/3: Sidebygning.

Vernestatus

Den gamle kirkegården er i kommuneplanen markert som offentlig bebyggelse. Det øvrige området ligger i et LNF-område. Gravhaugen, gravrøysa og den gamle kirkegården ved Hemnes er automatisk fredet.

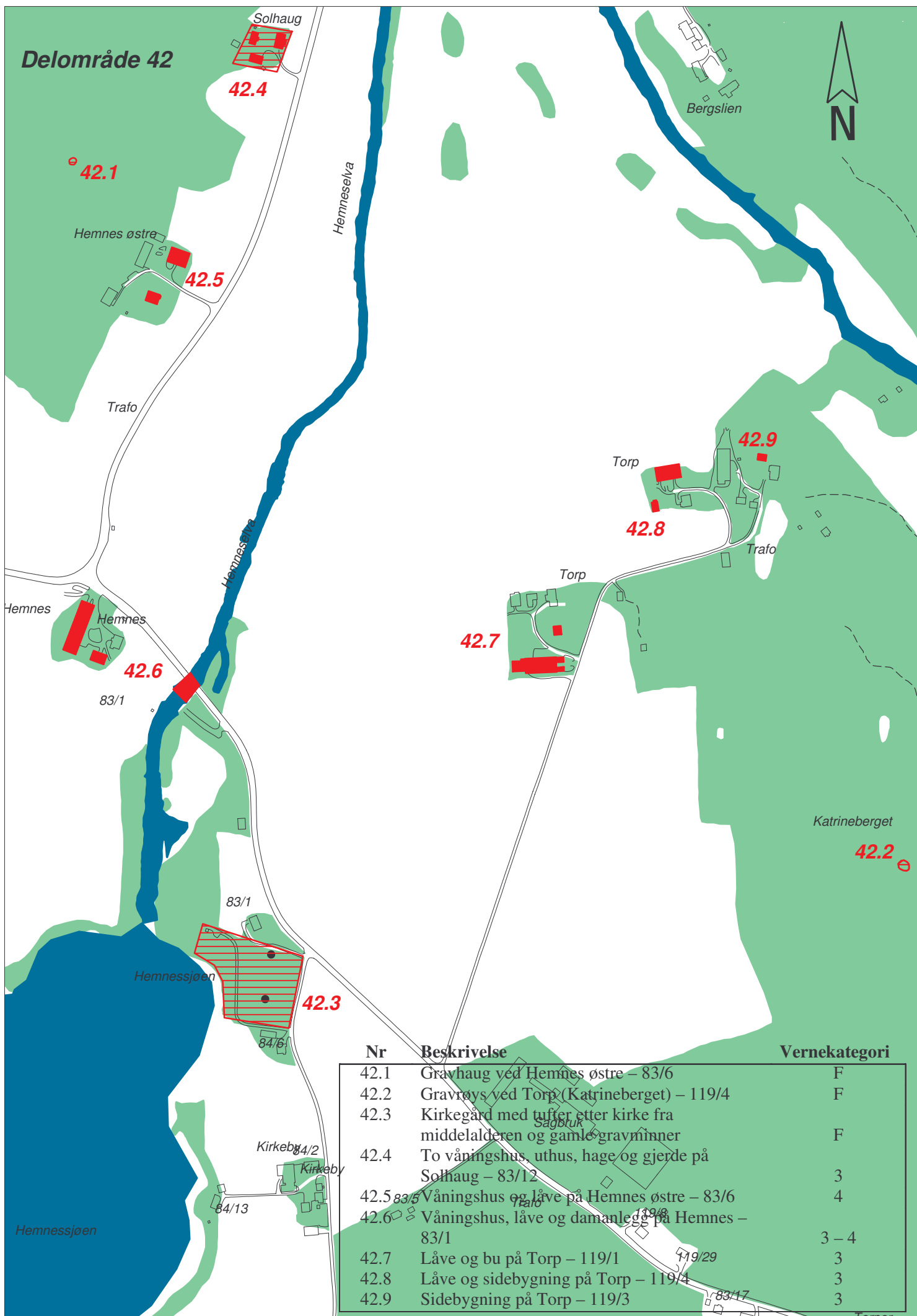
Begrunnelse for vern

Restene av Hemnes gamle kirke er et viktig kulturminne i kommunen og et godt egnet sted for rekreasjon. Stedet Solhaug er et vakkert sted som pynter opp langs rv 115. Låven på N. Hemnes er et viktig landemerke og et fondmotiv for reisende som kommer nordfra på rv 115.

Forslag til forvaltning

Den gamle kirkegården på Hemnes bør reguleres til bevaring og en turvei som forbinder kirkegården med Øgdern og vassdragene knyttet til denne bør vurderes anlagt.

Låven på Nordre Hemnes bør bevares som et fint fondmotiv. Mest mulig av bebyggelsen på de ulike Torp-gårdene bør bevares. Spesielt småhusene som buer og sidebygninger.

4.2.43 Delområde 43, Hemnes sentrum og Bråte

Lokalisering

Området omfatter det tettbebygde området fra Kollerud i syd/vest til N. Bråte og bygdetunet i nord/øst.

Kort historikk

Hemnes sentrum ligger på områder som tidligere har tilhørt gårdene Kollerud og Bråte. I 1866 ble søndre Høland kirke bygget her og erstattet den gamle kirken ved gården Hemnes. I området rundt Bråte skole ble det etter hvert etablert et offentlig sentrum med idrettsanlegg, bygdetun, bank og ulike forretningsbygg.

Registreringer

Fornminner:

- Bråte 120/3: Bygdeborg på Slottåsen
- Kollerud 118/3: Nord for gården er det registrert to gravhauger

Nyere tids kulturminner

- Østenby 83/3: Hønehus/bryggerhus?, låve og bjørkeallé.
- Bygdetunet 120/42: Bygdemuseum med flere bygninger og anlegg.
- Legeboligen?: Villa og uthus i barokkstil.
- Høland sparebank.
- Villa i gjenreisningsarkitektur.
- Verksted i teglstein.
- Villa i jugendstil med stabbur.
- Villabebyggelse langs Åsenveien.
- Bråte 120/3: Nytt våningshus i sveitserstil, låve, og hage med bjørketrær.
- 120/?: bensinstasjon og bilverksted med boligdel i andre etasje.
- S. Høland kirke med kapell og kirkegård.
- Trinneberg: Gammel skolebygning med elementer fra sveitserstil/dragestil.
- Villabebyggelse i sveitserstil langs Fv 111.
- Kollerud 118/1: Villa i sveitserstil og gårdstun.
- Kollerud 118/4: Våningshus, bu, låve, potetkjeller og diverse uthus.
- Kollerud 118/3: Våningshus, bryggerhus 1915, og låve 1924.
- 118/13: Villa i jugendstil med uthus.

Vernestatus

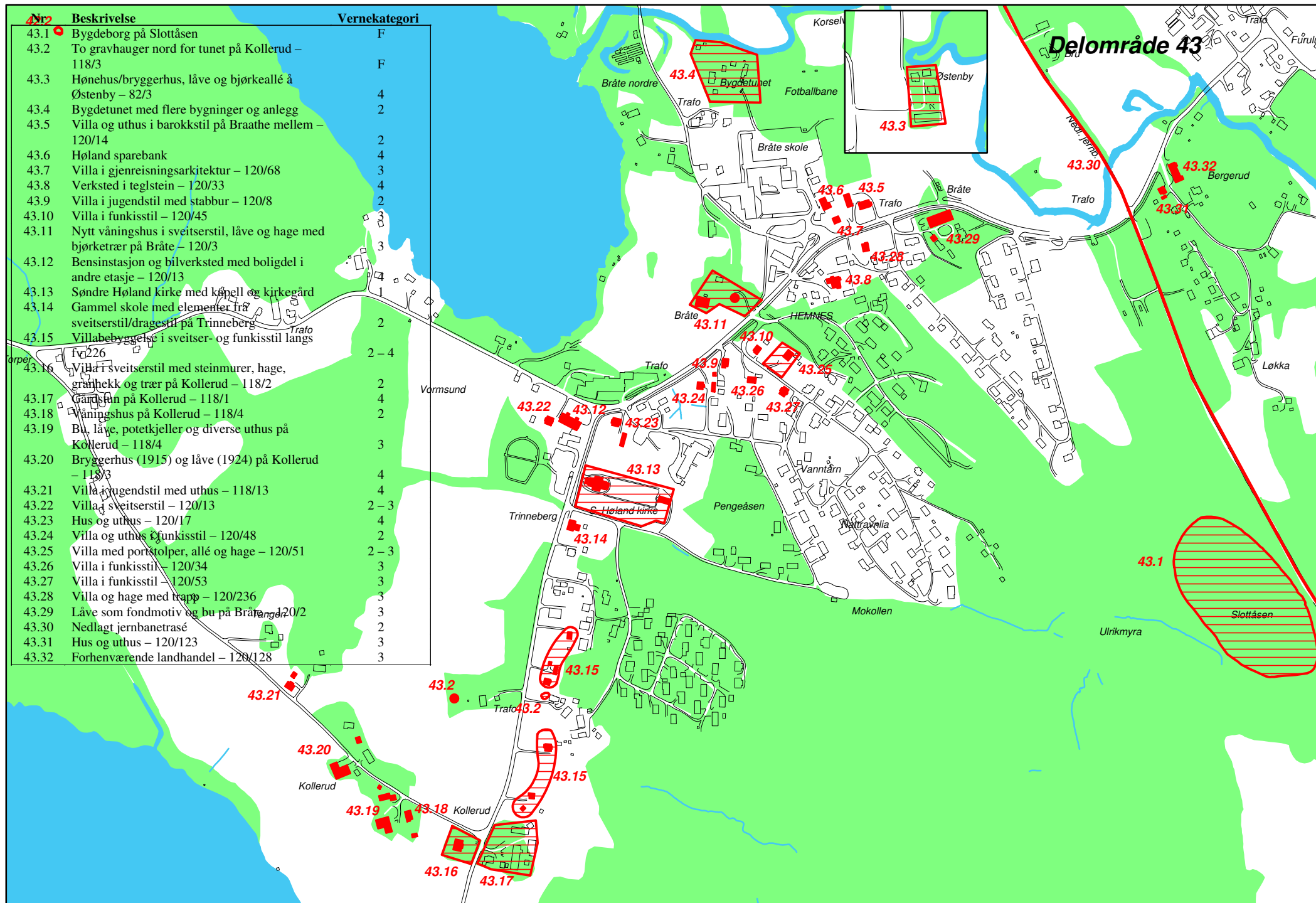
Fornminnene er automatisk fredet. Kirken er listeført av Riksantikvaren. Bygdetunet og skolen er regulert til offentlig formål.

Begrunnelse for vern

Området inneholder en rekke viktige kulturminner og landemerker. På et lite område finnes et stort spekter av kulturminner fra førkristen tid og fram til i dag. Både jordbruks- og tettstedshistorie er representert.

Forslag til forvaltning

Det bør lages et undervisningsopplegg der skoleelevene kan gå en vandring fra skolen og bygdetunet via kirken, fornminnene syd for kirken og til Kollerud. På denne strekningen kan man studere villabebyggelse fra ulike stilperioder og se de forskjellige husene som utgjorde et gårdstun i tidligere tider.

4.2.44 Delområde 44, S. Kollerud, Holm, Strand, Daltorp og Bjerkenes

Lokalisering

Området ligger syd for Hemnes sentrum langs fv 226.

Registreringer

Fornminner:

- Vennemo nordre 132/4: To gravhauger 270 meter sydvest for gården og en gravrøys 525 meter syd / sydvest for gården.
- Vennemo østre 132/1 og 12: en gravrøys 225 meter nordvest for gården og fem gravhauger 100 meter nordøst for gården.
- Holm 117/3 og 5: Fire gravhauger 375 meter øst for gården.
- Daltorp 116/9: En gravhaug 70 meter nord for gården.
- Strand østre 116/7 og 15: En gravhaug 350 meter nordvest for gården Halvorsrud 116/3.
- Strand 116/15: En gravhaug 130 meter nordvest for gården Halvorsrud 116/3.
- Rett nord for tunet på Bjerkenes 114/1 og 3 er det registrert en gravhaug. Rett øst for denne igjen er det registrert en gravhaug og vest for låven to gravhauger.
- Langs veien fra Bjerkenes og til Helgerud ligger det midtveis en gravrøys.

Nyere tids kulturminner:

- Søndre Kollerud 118/22: Gårdsbebyggelse.
- Holm 117/1: Våningshus og bu.
- Skjønneberg 117/4: Husmannsstue.
- Strand 116/1: Låve.
- Strand østre: 116/10: Låve.
- Daltorp 115/2, 115/5 og 116/9 kulturlandskap.
- Bjerkenes 114/2: Våningshus, bryggerhus, bu og låve.
- Bjerkenes 113/1: Gårdsbebyggelse og kulturlandskap.
- Bjerkenes 114/1,3: Våningshus og låve med flott natursteinbru med smijernsrekkverk.

Vernestatus

Området er i kommuneplanen avsatt som LNF-område. Fornminnene er automatisk fredet.

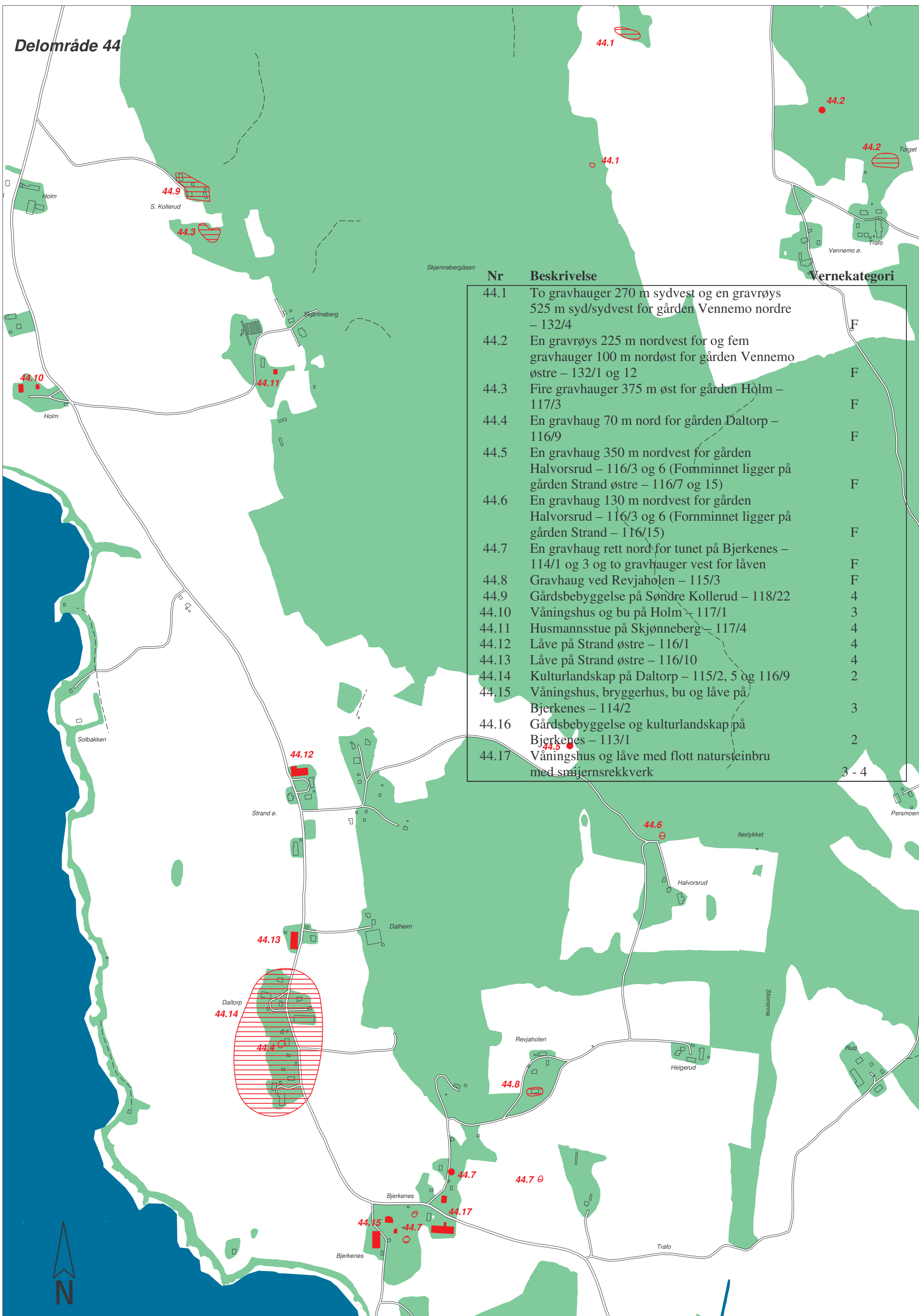
Begrunnelse for vern

Generelt er gårdsbebyggelsen i dette området meget viktig for det flotte kulturlandskapet ned mot Øgderen. Pene gårdstun med veldrevne jorder og beiter ned mot vannet beriker opplevelsesverdien for området kraftig. De mange fornminnene i området forteller oss at mennesker også tidlig har satt pris på denne beliggenheten mellom skog og vann. Flere av fornminnene ligger slik til at det er mulig å tilgjengeliggjøre dem for turgåere og andre forbipasserende.

Forslag til forvaltning

Det bør utarbeides en skjødselsplan for fornminnene i området og i denne bør også grad av ønsket tilgjengelighet vurderes. Gårdsbebyggelsen i området bør generelt bevares slik den er nå med låve, våningshus og bu. Låvene på Strand og Bjerkenes er fine fondmotiver sett fra fylkesveien. Kulturlandskapet fra Daltorp og syd til søndre Bjerkenes bør bevares og sikres gjennom en skjødselsplan.

Delområde 44

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
44.1	To gravhauger 270 m sydvest og en gravrøys 525 m syd/sydvest for gården Vennemo nordre – 132/4	F
44.2	En gravrøys 225 m nordvest for og fem gravhauger 100 m nordøst for gården Vennemo østre – 132/1 og 12	F
44.3	Fire gravhauger 375 m øst for gården Holm – 117/3	F
44.4	En gravhaug 70 m nord for gården Daltorp – 116/9	F
44.5	En gravhaug 350 m nordvest for gården Halvorsrud – 116/3 og 6 (Fornminnet ligger på gården Strand østre – 116/7 og 15)	F
44.6	En gravhaug 130 m nordvest for gården Halvorsrud – 116/3 og 6 (Fornminnet ligger på gården Strand – 116/15)	F
44.7	En gravhaug rett nord for tunet på Bjerkenes – 114/1 og 3 og to gravhauger vest for låven	F
44.8	Gravhaug ved Revjahølen – 115/3	F
44.9	Gårdsbebyggelse på Søndre Kollerud – 118/22	4
44.10	Våningshus og bu på Holm – 117/1	3
44.11	Husmannsstue på Skjønneberg – 117/4	4
44.12	Låve på Strand østre – 116/1	4
44.13	Låve på Strand østre – 116/10	4
44.14	Kulturlandskap på Daltorp – 115/2, 5 og 116/9	2
44.15	Våningshus, bryggerhus, bu og låve på Bjerkenes – 114/2	3
44.16	Gårdsbebyggelse og kulturlandskap på Bjerkenes – 113/1	2
44.17	Våningshus og låve med flott natursteinbru med smijensrekkverk	3 - 4

4.2.45 Delområde 45, Kragtorp, Salstrokken, Stomperud og Bunes

Lokalisering

Området ligger langs fylkesvei 226 fra Bjerkenes og langs Kragtorpvika til S. Bunes.

Kort historikk

Bunes kan være den eldste gården i området. Navnet betyr neset der husene står. Flere gravhauger og gravrøyser i området vitner om at det tidlig var menneskelig aktivitet her. På Kragtorp Øvre 110/2,7,10,11,13 var det i etterkrigstiden et turistetablisement.

Registreringer

Fornminner:

- Bjerkelund 110/15 og 24: Syd øst for Kragtorp er det registrert to gravrøser.
- Stomperud nedre 108/8, 9: To gravhauger.
- Stomperud øvre 107/4 og 8: Gravhaug 350 meter syd for gården.

Nyere tids kulturminner:

- Salstrokken 109/4, 7: Gårdsbebyggelse
- Salstrokken 109/9, 18, 19: Våningshus og bryggerhus
- Trollhaugen 109/24: Funkisvilla
- Stomperud 108/8, 9: bebyggelse
- N. Stomperud 108/16
- Stomperud 108/1,7: Våningshus og låve
- N. Bunes 107/2: Våningshus og låve
- N. Bunes 107/1: Våningshus, bu og låve
- S. Bunes 106/5, 7, 10: Låve som landskapselement
- 107/1 og 106/5: Kulturlandskap ned mot Øgderen
- 106/21: Funkisvilla med hage med steinmurer, flaggstang og beplantning

Vernestatus

Området ligger i et LNF-område i kommuneplanen. Fornminnene er automatisk fredet Kragtorpvika er fredet etter naturloven.

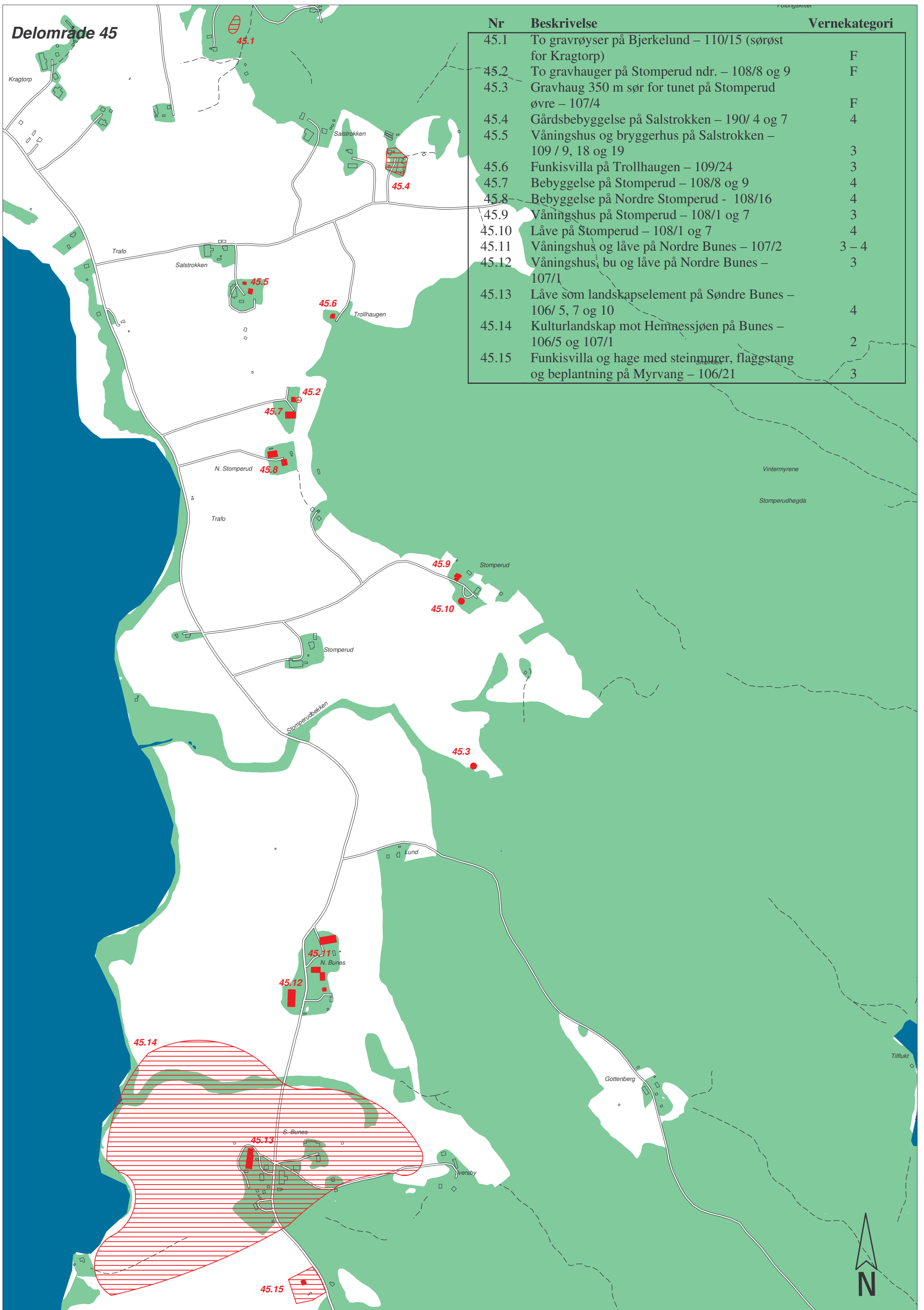
Begrunnelse for vern

Området ligger utenfor de største pressområdene kommunen og er derfor skånet for større utbyggingsprosjekter. De gamle gårdene ligger fremdeles der de har ligget i århundrer og landskapet rundt bebyggelsen er tilsynelatende urørt. Klyngetun på Bunes 107/1 og 107/2 er et fint innslag med de to våningshusene som står ”skulder til skulder”. Eiendommene Trollhaugen og 106/21 er to fine eksempler på hus- og tomt-/hagemote fra tiden før andre verdenskrig.

Forslag til forvaltning

Kulturlandskapet i området ned mot Hemnessjøen fra Salstrokken og syd til Skjønnhaug bør bevares og komme inn i en landskapsvernplan. Huset og hagen på 106/21 bør bevares som et flott eksempel på villahage fra mellomkrigsårene. Bebyggelsen på de to brukene på Bunes nordre bør bevares og våningshusene bør tilbakeføres til opprinnelig fasadeutforming.

Delområde 45

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
45.1	To gravrøyser på Bjerkelund – 110/15 (sørøst for Kragtorp)	F
45.2	To gravhauger på Stomperud ndr. – 108/8 og 9	F
45.3	Gravhaug 350 m sør for tunet på Stomperud øvre – 107/4	F
45.4	Gårdsbebyggelse på Salstrokken – 190/ 4 og 7	4
45.5	Våningshus og bryggerhus på Salstrokken – 109 / 9, 18 og 19	3
45.6	Funkisvilla på Trollhaugen – 109/24	3
45.7	Bebyggelse på Stomperud – 108/8 og 9	4
45.8	Bebyggelse på Nordre Stomperud - 108/16	4
45.9	Våningshus på Stomperud – 108/1 og 7	3
45.10	Låve på Stomperud – 108/1 og 7	4
45.11	Våningshus og låve på Nordre Bunes – 107/2	3 – 4
45.12	Våningshus, bu og låve på Nordre Bunes – 107/1	3
45.13	Låve som landskapselement på Søndre Bunes – 106/ 5, 7 og 10	4
45.14	Kulturlandskap mot Hemnessjøen på Bunes – 106/5 og 107/1	2
45.15	Funkisvilla og hage med steinmurer, flaggstang og beplantning på Myrvang – 106/21	3

4.2.46 Delområde 46, Tuverud, Ydersbond, Kopperud, Krok og Nordby

Lokalisering

Området ligger langs fv 226 fra Tuverud og ned til riksvei 123 og langs denne til grensene mot Trøgstad i vest og Marker i øst.

Kort historikk

I likhet med de andre områdene rundt Hemnessjøen har det også her vært tidlig bosetting. Det er flere gravhauger og gravrøyser i området. Med sin beliggenhet nær svenskegrensen ble det et behov for å styrke forsvaret mot Sverige. Basmo skanse rett over grensen i Marker kommune ble bygget. Denne ble opplevd som en del av Høland selv om den lå i en annen kommune og et annet fylke.

Registreringer

Fornminner:

- Tuverud vestre 106/12: Det er registrert to gravhauger like ved veien ca 300 meter nordøst for gården.
- Ydersbond nordre 105/6, 10, 11 og 12: To gravrøyser 400 meter øst for gården.
- Furulund 104/5: Gravhaug 45 meter sydvest for gården.

Nyere tids kulturminner:

- Tuverud 106/19: Bu og låve.
- Nordli 105/7: Våningshus, låve og gml. vei.
- N. Ydersbond 105/6: Bu og kulturlandskap.
- Gammel verkstedbygning.
- Ydersbondkrysset: Garasje og landhandel.
- Kopperud 100/1: Låve og kulturlandskap.
- 100/7: Villa i jugendstil.
- Kopperud 100/2: Våningshus, bu, kjeller og låve.
- Stenersby grendehus – nedlagt skole 105/13.
- Nordby 101/10: Gårdsbebyggelse og trær av bjørk og furu.
- Krok 102/5 og 102/6: Gårdsbebyggelse i kulturlandskap.
- Basmo 104/2, 3: Våningshus, bryggerhus og bu.

Vernestatus

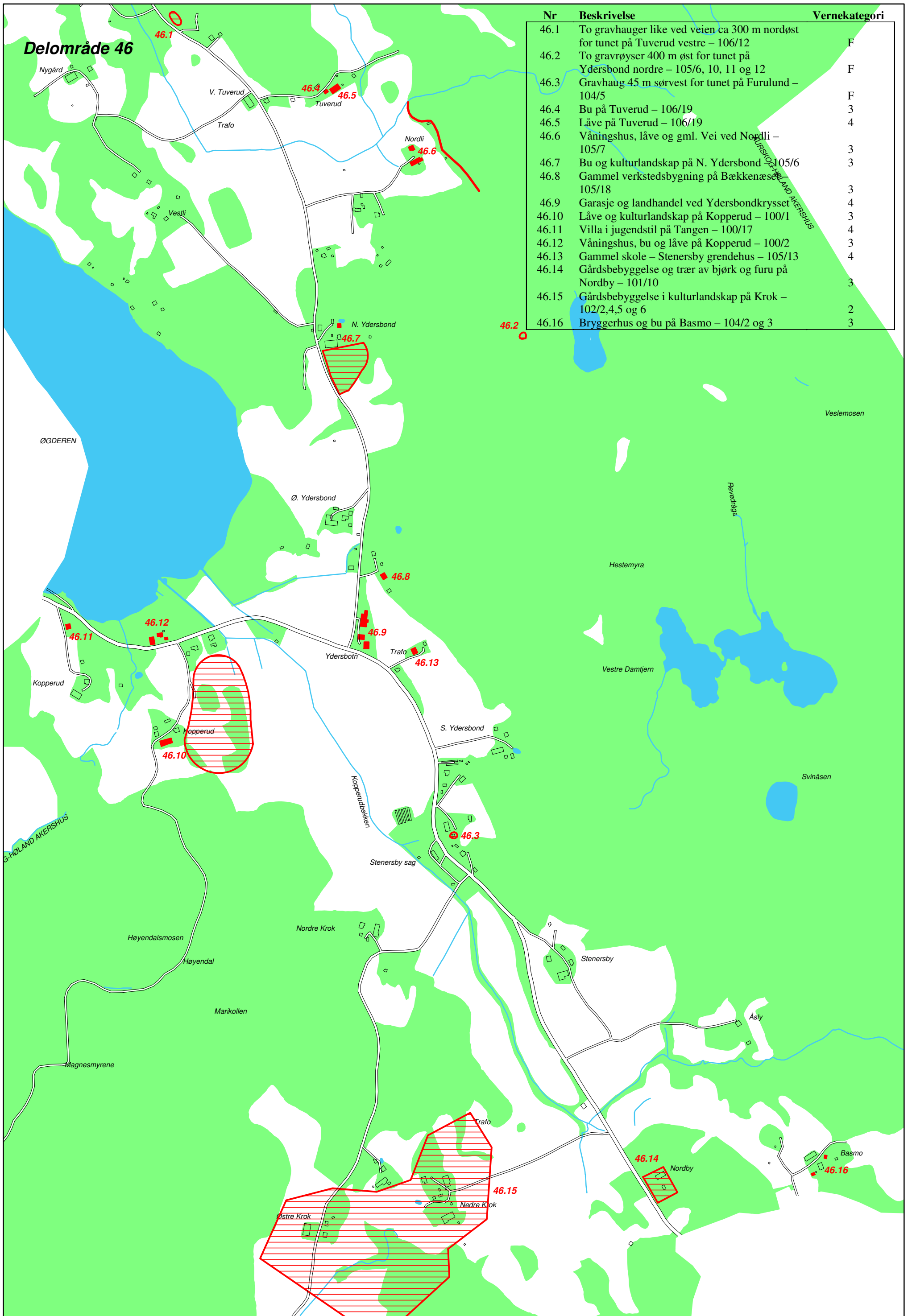
Området er markert som et LNF-område i kommuneplanen. Fornminnene er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

Det er spesielt kulturlandskapet som er av høy verdi i dette området. Det er flere områder med gamle beiteland i fortsatt aktiv drift. Elementer som einerbusker, store løvtrær og gårdsbebyggelsen er med på å berike arealene ytterligere.

Forslag til forvaltning

Det bør utarbeides en skjødselsplan for de registrerte fornminnene. De gamle næringsbyggene ved Ydersbondkrysset bør bevares. Kulturlandskapet ved Kopperud og Krok-gårdene bør reguleres til bevaring og fortsatt holdes i hevd. Det bør inngås et samarbeid med Marker kommune om sikring av Basmo skanse og det gamle landhandelanlegget på Basmo. Anleggelse av en kultursti mellom Øgderen og Basmo skanse bør vurderes.

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
46.1	To gravhauger like ved veien ca 300 m nordøst for tunet på Tuverud vestre – 106/12	F
46.2	To gravrøyser 400 m øst for tunet på Ydersbond nordre – 105/6, 10, 11 og 12	F
46.3	Gravhaug 45 m sørvest for tunet på Furulund – 104/5	F
46.4	Bu på Tuverud – 106/19	3
46.5	Låve på Tuverud – 106/19	4
46.6	Våningshus, låve og gml. Vei ved Nørdli – 105/7	3
46.7	Bu og kulturlandskap på N. Ydersbond – 105/6	3
46.8	Gammel verkstedsbygning på Bækkenæs – 105/18	3
46.9	Garasje og landhandel ved Ydersbondkrysset	4
46.10	Låve og kulturlandskap på Kopperud – 100/1	3
46.11	Villa i jugendstil på Tangen – 100/17	4
46.12	Våningshus, bu og låve på Kopperud – 100/2	3
46.13	Gammel skole – Stenersby grendehus – 105/13	4
46.14	Gårdsbebyggelse og trær av bjørk og furu på Nordby – 101/10	3
46.15	Gårdsbebyggelse i kulturlandskap på Krok – 102/2,4,5 og 6	2
46.16	Bryggerhus og bu på Basmo – 104/2 og 3	3

4.2.47 Delområde 47, Skulerud og Stusrud

Lokalisering

Området ligger langs riksvei 125 på østsiden av Skulerudsjøen.

Kort historikk

Både Skulerud og Stusrud var trolig gårder allerede i vikingtiden. Fra 1700-årene og fram til midten av 1800-tallet ble gårdene delt i flere mindre bruk. Endestasjonen for Urskog-Hølandsbanen ble lagt hit til Skulerud brygge hvor passasjerer og varer kunne fraktes videre sydover med båt på Skulerudsjøen og ned Haldenvassdraget.

Registreringer

Fornminner

- Skulerud vestre 137/1, 2 og 42: 26 dyregraver ca 650 meter øst for gården.
- 2 dyregraver 200 meter sydvest for Heimly 138/20 og 21.
- Stusrud 138/2: To gravrøyser 80 meter sydvest for riksvei 125.
- Stusrud 138/2: To gravrøyser 90 meter sydvest for riksvei 125.
- Stusrud 138/2: En gravrøys 40 meter sydvest for riksvei 125.

Nyere tids kulturminner

- Vestre Skulerud 137/6: Gårdsbebyggelse.
- Skulerud N 137/2, 8: Våningshus, bryggerhus, bu og uthus.
- Løvli 137/14: Anlegg med våningshus, låve, grisehus, skjul, beplantning og steinmur
- Aasly 137/16: Villa med uthus og hage.
- Hellum 137/22: Funkisvilla med uthus.
- Furuberget 137/20: Funkisvilla.
- Lokstall.
- Skulerud S 137/4: Våningshus, bryggerhus og bu.
- Skulerud brygge: Pakkhus, uthus, heisekran og gatebelysning.
- Stusrud 138/1: Kårbolig, bu, låve og tuntrær av ask.
- Stusrud 138/2: Bu, utedo og låve.

Vernestatus

Området har status som LNF-område i kommuneplanen. Fornminnene er automatisk fredet. Enkelte av bygningene og heisekranen på Skulerud brygge er regulert til bevaring.

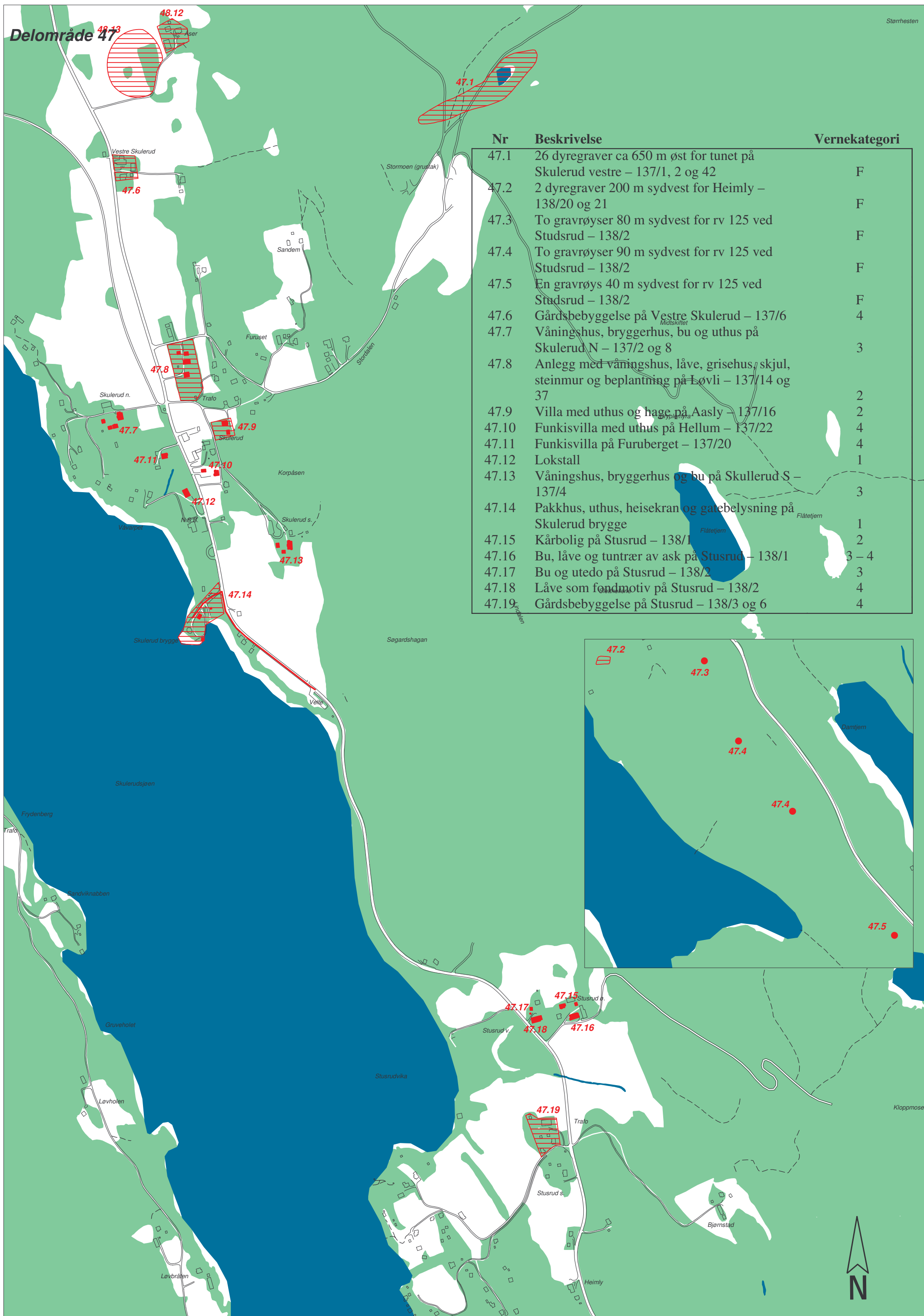
Begrunnelse for vern

Skulerud brygge er et av kommunens viktigste kulturminner med bevart både lokstall, pakkhus, heisekran og dampbåtbygge. Langs riksvei 125 nord/øst for lokstallen er det flere villaanlegg fra tiden mellom 1890 og andre verdenskrig med uthus og hageanlegg. Primærgårdene som har gitt området navn er bevart.

Forslag til forvaltning

De jernbanerealterte kulturminnene ved Skulerud brygge og lokstallen bør fredes og det bør utarbeides en vedlikeholdsplan for anlegget. Det bør ikke fortettes med nye bygg og anlegg mellom lokstallen og Skulerud brygge. Gatelysarmatur og stolper bør reguleres til bevaring langs riksvei 125. Villaanleggene på eiendommene 137/14 og 137/16 bør reguleres til bevaring og sees i sammenheng med bevaring av Skulerud brygge.

Delområde 47

4.2.48 Delområde 48, Skogheim, Lund, Narvestad og Pavestad

Lokalisering

Området strekker seg fra veikrysset ved Skogheim og følger riksvei 125 syddover til østre Pavestad og Åser.

Kort historikk

Det var store trefninger mellom nordmenn og svensker ved Pavestad i 1808. Det skal være mulig å finne rester etter skansegraver ved gården fra denne trefningen.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Kollås ved Skogheim 139/13: Forretningslokale i funkispreg.
- Solberg 135/11: Industribygg.
- Lundby 135/20: Villa med funkispreg.
- Narvestad 140/3: Våningshus og låve.
- Narvestad 140/12: Bu.
- Lund 135/2: Våningshus, sidebygning, bu, låve og allé.
- Lund 135/1: Våningshus, sidebygning, bu, låve og hage med store løvtrær.
- Pavestad 136/5: Våningshus, sidebygning og låve.
- Pavestad 136/1: Våningshus og bu.
- Pavestad østre 136/2 og 8: Gårdstun med bebyggelse og bjørketrær og husmannsstue på Keiserud.
- Åser 137/3: Gårdstun med bebyggelse og kulturlandskap.

Vernestatus

Området har status som LNF-område i kommuneplanen.

Begrunnelse for vern

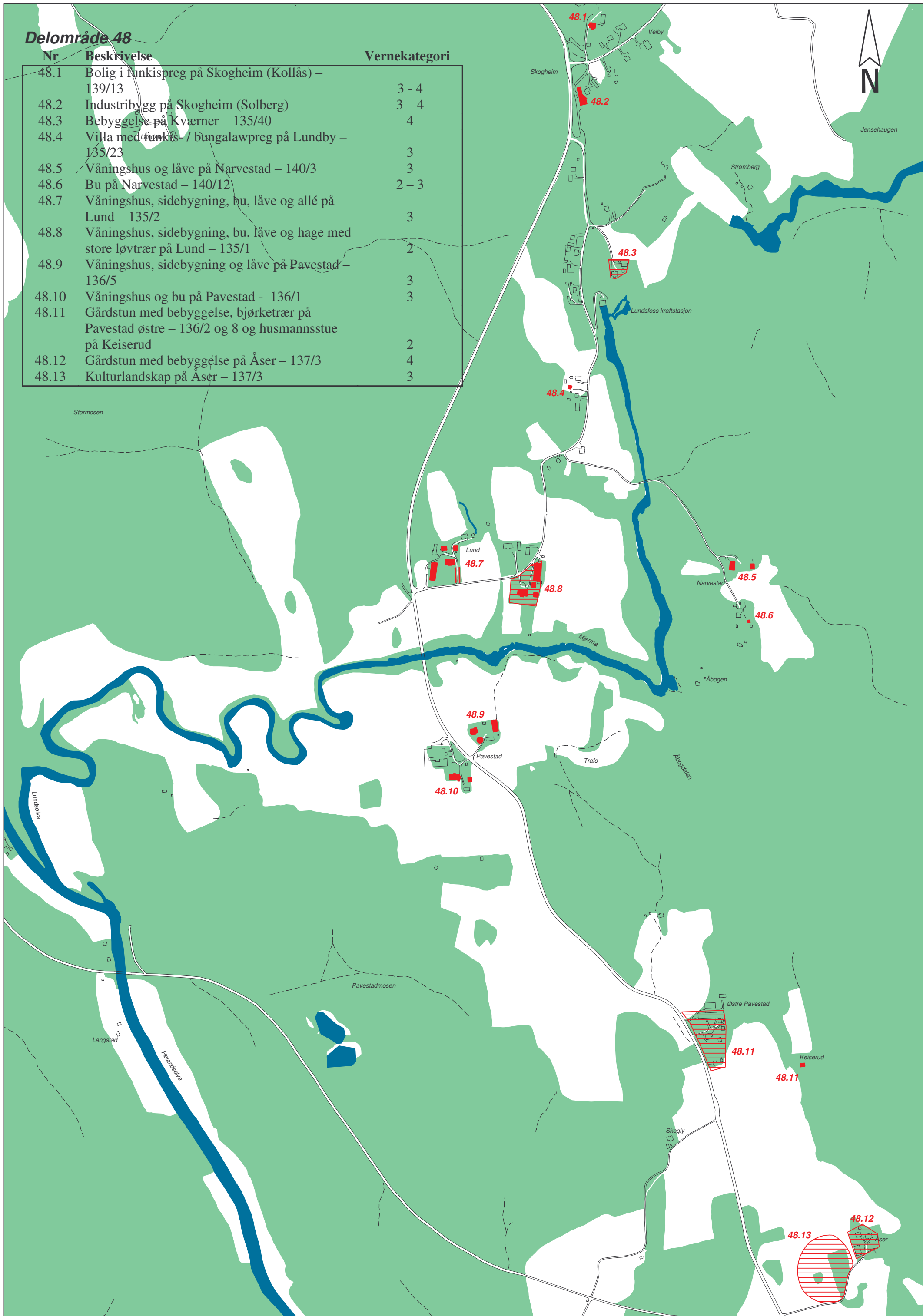
I krysset ved Skogheim finner vi eksempler på de typiske handels- og småindustriestedene som gjerne oppsto ved større veikryss på bygdene. Slike steder har nå for det meste mistet sin næringsfunksjon og blitt mer rene boliger. Det er en rekke interessante bygninger på gårdene i området og da spesielt på gårdene Lund 135/1 og Pavestad østre 136/2 og 8.

Forslag til forvaltning

De gamle næringslokalene ved Skogheimkrysset bør bevares med sin karakteristiske form på fasadene. Villaen på 135/23 med "bungalow-preg" bør bevares. De verneverdige bygningene på gårdsbrukene bør bevares og bebyggelsen og hagearealene på Lund 135/1 og Pavestad østre 136/2 og 8 bør reguleres til bevaring. Kulturlandskapet på Åser bør bevares og holdes i hevd ved bruk.

Delområde 48

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
48.1	Bolig i funkispreg på Skogheim (Kollås) – 139/13	3 - 4
48.2	Industribygg på Skogheim (Solberg)	3 - 4
48.3	Bebyggelse på Kværner – 135/40	4
48.4	Villa med funkis- / bungalowpreg på Lundby – 135/23	3
48.5	Våningshus og låve på Narvestad – 140/3	3
48.6	Bu på Narvestad – 140/12	2 - 3
48.7	Våningshus, sidebygning, bu, låve og allé på Lund – 135/2	3
48.8	Våningshus, sidebygning, bu, låve og hage med store løvtrær på Lund – 135/1	2
48.9	Våningshus, sidebygning og låve på Pavestad – 136/5	3
48.10	Våningshus og bu på Pavestad - 136/1	3
48.11	Gårdstun med bebyggelse, bjørketrær på Pavestad østre – 136/2 og 8 og husmannsstue på Keiserud	2
48.12	Gårdstun med bebyggelse på Åser – 137/3	4
48.13	Kulturlandskap på Åser – 137/3	3

4.2.49 Delområde 49, Bergsjø, Nygård, Haugen og Evenby

Lokalisering

Området ligger langs fylkesvei 229 fra riksvei 125 ved Evenby og nord til Bergsjø.

Kort historikk

Bergsjø er trolig den eldste, og opprinnelig den største, gården i dette området. Stedene Haugen og Nygård er yngre steder som opprinnelig har vært plasser under større gårder, senere egne bruk.

Registreringer

Fornminner:

- Evenby 134/1,2,3,4 og 8: 3 gravhauger 50 – 180 meter sydøst for gården.
- Bergsjø 128/5: Gravrøys 225 meter sydøst for gården.
- Bergsjø 128/1, 2, 3 og 6: Gravrøys

Nyere tids kulturminner:

- Evenby søndre 134/1, 2, 3, 4 og 8: Låve som fondmotiv langs veien.
- Evenby nordre 134/4: Kulturlandskap.
- Haugen 133/1: Våningshus og bu.
- Nygård 128/7: Gårdsbebyggelse.
- Haltorp 128/18: Våningshus og låve.
- Ydersnes 130/1: Gårdsbebyggelse.
- Bergsjø 128/1, 2, 3 og 6: Tømmerlåve med fjøs.
- Bergsjø 128/1, 2, 3 og 6: Utelåve.
- Bergsjø 128/1, 2, 3 og 6: Våningshus, sidebygning med uthus og låve.
- Bergsjø 128/4: Våningshus, bu og utekjeller.

Vernestatus

Området ligger i et LNF-område i kommuneplanen. Fornminnene er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

De mange fornminnene i området gir oss bevissthet om at mennesker tidlig valgte å slå seg ned her. Med sin beliggenhet, i umiddelbar nærhet til riksvei 125 og fylkesvei 229, er gravminnene godt egnet i formidlingsammenheng. Utelåven i tømmer ved Bergsjø og tømmerlåven med fjøs nord for Slorafoss mølle er av svært sjeldne. Gårdstunet på Bergsjø er et godt bevart gårdstun fra ca 1900.

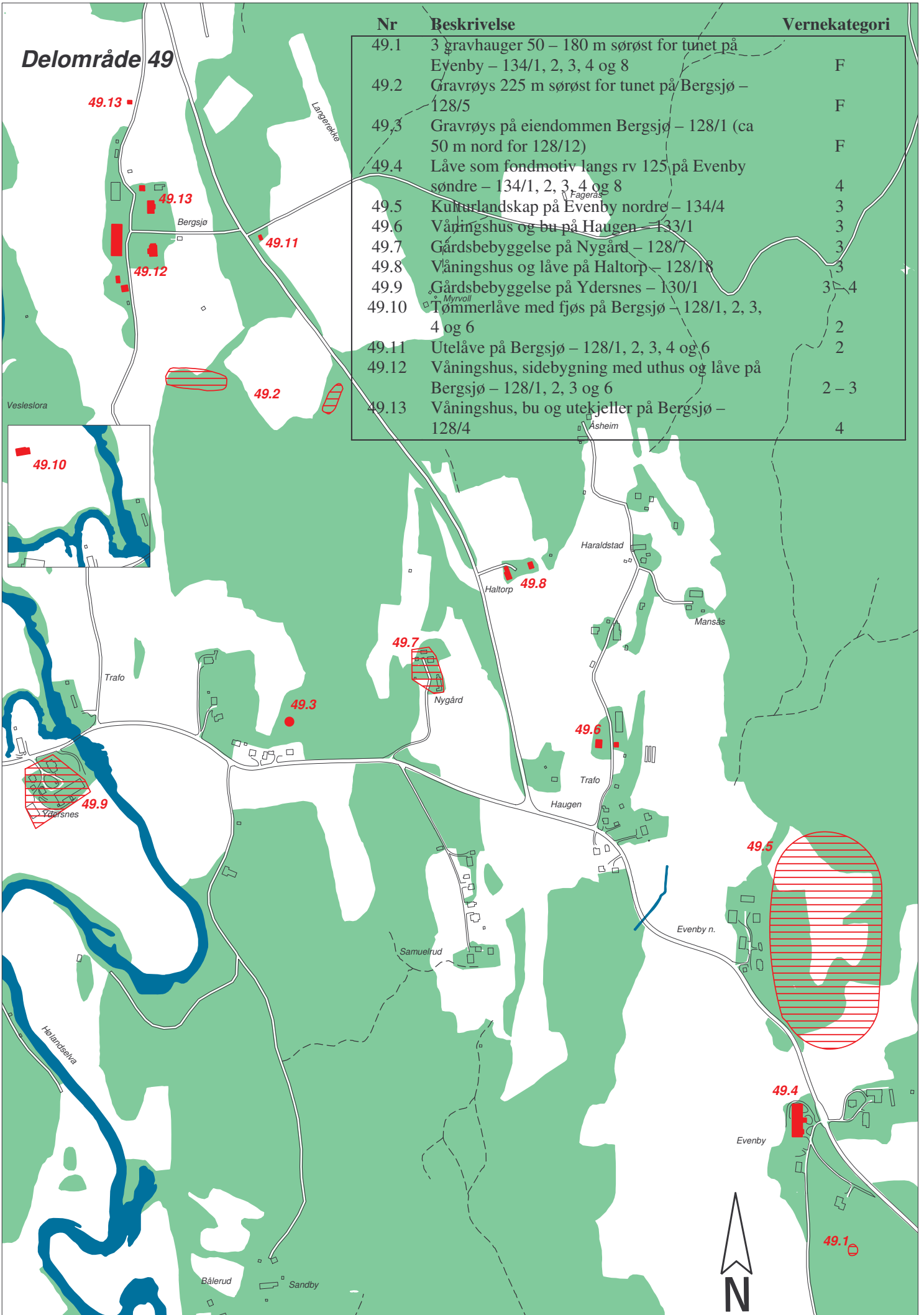
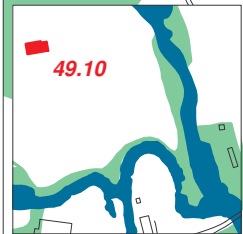
Forslag til forvaltning

Skilting og anlegging av sti til fornminnene bør vurderes.

De to tømmerlåvene i området samt tunet på Bergsjø 128/1, 2, 3 og 6 bør reguleres til bevaring. Kulturlandskapet ved Evenby bør bevares og holdes i hevd ved aktivt bruk.

Delområde 49

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
49.1	3 gravhauger 50 – 180 m sørøst for tunet på Evenby – 134/1, 2, 3, 4 og 8	F
49.2	Gravrøys 225 m sørøst for tunet på Bergsjø – 128/5	F
49.3	Gravrøys på eiendommen Bergsjø – 128/1 (ca 50 m nord for 128/12)	F
49.4	Låve som fondmotiv langs rv 125 på Evenby søndre – 134/1, 2, 3, 4 og 8	4
49.5	Kulturlandskap på Evenby nordre – 134/4	3
49.6	Våningshus og bu på Haugen – 133/1	3
49.7	Gårdsbebyggelse på Nygård – 128/7	3
49.8	Våningshus og låve på Haltorp – 128/18	3
49.9	Gårdsbebyggelse på Ydersnes – 130/1	3-4
49.10	Tømmerlåve med fjøs på Bergsjø – 128/1, 2, 3, 4 og 6	2
49.11	Utelåve på Bergsjø – 128/1, 2, 3, 4 og 6	2
49.12	Våningshus, sidebygning med uthus og låve på Bergsjø – 128/1, 2, 3 og 6	2-3
49.13	Våningshus, bu og utekjeller på Bergsjø – 128/4	4

4.2.50 Delområde 50, Soprim, Bøn, Fossheim og Holmbru

Lokalisering

Området ligger langs fylkesvei 228 fra Soprum søndre og nord til Holmbru.

Kort historikk

Soprim er den eldste eiendommen i området. Opprinnelig var dette én gård, men på slutten av 1700-tallet ble den delt i to. Det store skogarealet som tilhører eiendommen, har lenge vært en viktig inntektskilde. Det ble tidlig bygget et elektrisitetsverk i Mjerma der brua på gårdsveien krysser elva. I nyere tid ble det bygget et nytt og større verk lengre ned i elva. Fra Bønsdammen ble det på 1800-tallet anlagt en tømmerrenne ned forbi de verste strykene ut i Mjerma.

Registreringer

Fornminner:

Det er registrert flere dyregraver sydøst for Soprim søndre.

Nyere tids kulturminner:

- Soprim søndre 140/1: Våningshus, bryggerhus, bu, låve og bjørkeallé.
- Soprim nordre 140/2: Våningshus, bu, låve, kraftstasjon.
- Bøn 141/1 og 2: Våningshus, bu, skjul og låve.
- Villa med stakittgjerde og uthus syd for Bøn.
- Soprum sag.
- Bønsdammen. Dam og fløterhytte
- Fossheim 141/9: Våningshus, bu, låve og garasje.
- Fossheim 141/9: Tømmerrenne.

Vernestatus

Området i sin helhet ligger innen for et LNF-område.

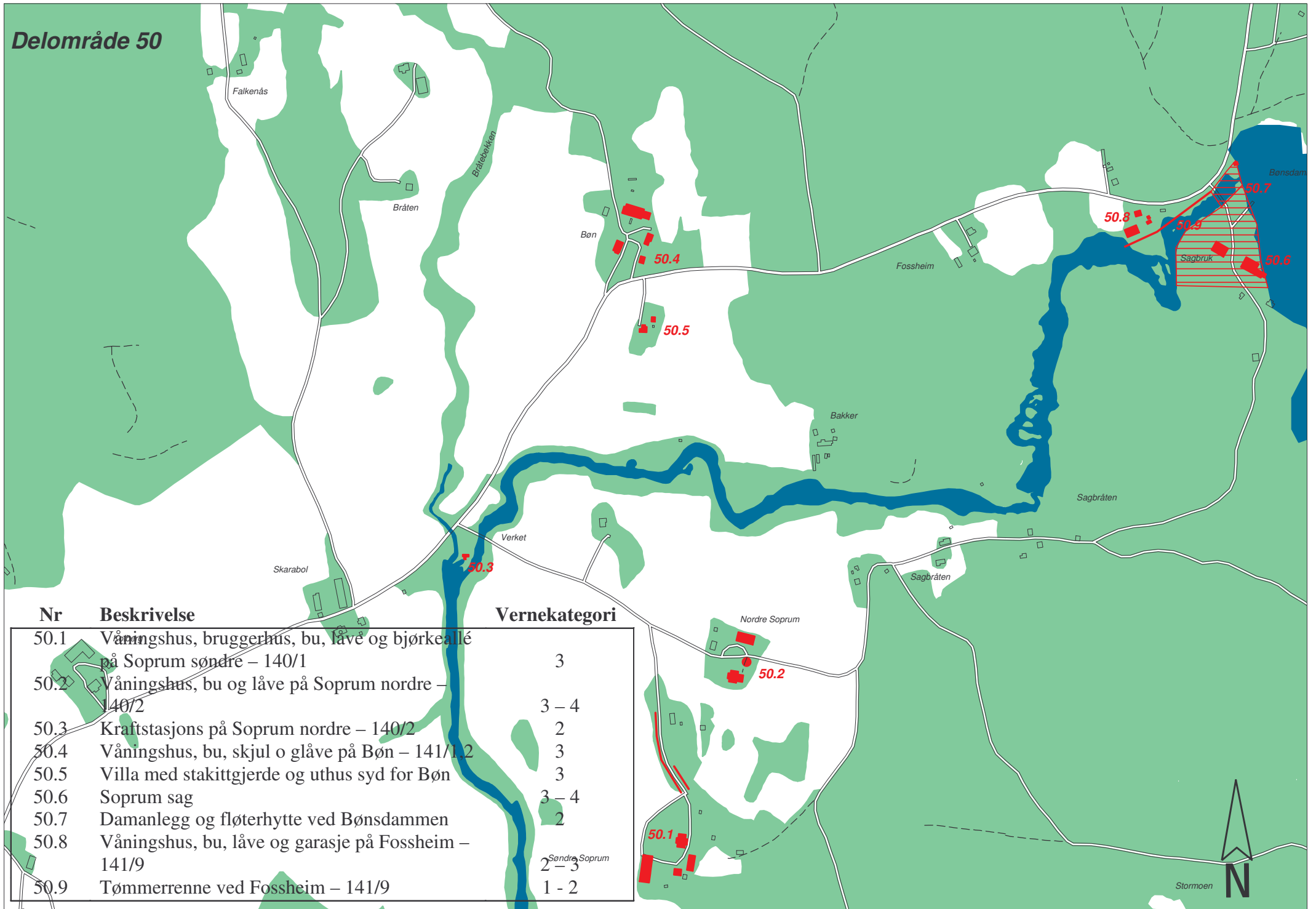
Begrunnelse for vern

Området er i kulturminnesammenheng spennende på flere måter. Bebyggelsen på de to Soprimgårdene er staslig og forholdsvis godt bevart. Disse står i fin kontrast til den mindre prangende bebyggelsen på Fossheim. Eierne av Fossheim har meget pietetsfullt tatt vare på bygningsmassen på eiendommen. Det er en rekke interessante tekniske kulturminner i området som dammen og tømmerrenna ved Bøn, den gamle dampsaga til Soprim og elektrisitetsverket ved brua over til Soprim.

Forslag til forvaltning

Bønsdammen, tømmerrenna, bebyggelsen på Fossheim og elektrisitetsverket ved Soprim bør reguleres til bevaring. Bebyggelsen på Soprim søndre og nordre og Bøn bør bevares og spredt bebyggelse mellom de klart avgrensede tunene bør unngås.

Delområde 50

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
50.1	Våningshus, brggerhus, bu, låve og bjørkeallé på Soprum søndre – 140/1	3
50.2	Våningshus, bu og låve på Soprum nordre – 140/2	3 – 4
50.3	Kraftstasjons på Soprum nordre – 140/2	2
50.4	Våningshus, bu, skjul o glåve på Bøn – 141/1.2	3
50.5	Villa med stakittgjerde og uthus syd for Bøn	3
50.6	Soprum sag	3 – 4
50.7	Damanlegg og fløterhytte ved Bønsdammen	2
50.8	Våningshus, bu, låve og garasje på Fossheim – 141/9	2 – 3
50.9	Tømmerrenne ved Fossheim – 141/9	1 – 2

4.2.51 Delområde 51, Østby og Hjellebøl

Lokalisering

Området ligger syd for Hjellebøl.

Kort historikk

Østby søndre varl på 1800-tallet Hølands største gård. Det har gjennom tiden vært mye rikdom på gården og det er en meget interessant eier- og slektshistorie til eiendommen. På 1800-tallet ble det anlagt en naturpark i skogholtet syd for tunet på Østby søndre. Her ble det også anlagt en privat gravplass for familien Holmsen. Hjellebøl hadde i første del av 1900-tallet en omfattende virksomhet rundt torvfabrikken på området. Det var også en rekke småindustri i området ved Skogmoen.

Registreringer

Fornminner:

- Hjellebøl 29/1: Gravhaug 350 meter sydvest for gården.
- Hjellebøl 30/17: Gravrøys 700 meter vest for gården.
- Steinhaugen 27/13: Gravrøys langs veien til Berger.

Nyere tids kulturminner:

- Hjellebølmosen 29/12, 16 og 17: Bestyrerbolig, bu og allé.
- Trasé etter nedlagt jernbane.
- Skaugen 29/21: Bu og låve.
- Myrvold 124/3: Hus, bu og låve.
- Skogen 124/5: Hus, låve og uthus.
- Småindustribygg ved Skogmoen.
- Østby skole: Skole med uthus.
- Østby 123/1: Gårdsanlegg med våningshus, bu, gårdsdam, hageanlegg og naturpark.
- Tønneberg 82/1: To sidebygninger, bu og skjul.
- Tønneberg 82/4: Hus og låve.
- Tønneberg 82/2: Bu og låve.
- Sandberg 82/17: Gårdsbebyggelse.

Vernestatus

Delområdet ligger i et LNF-område. Fornminnene er automatisk fredet og Hellesjøvannet er fredet etter naturvernloven.

Begrunnelse for vern

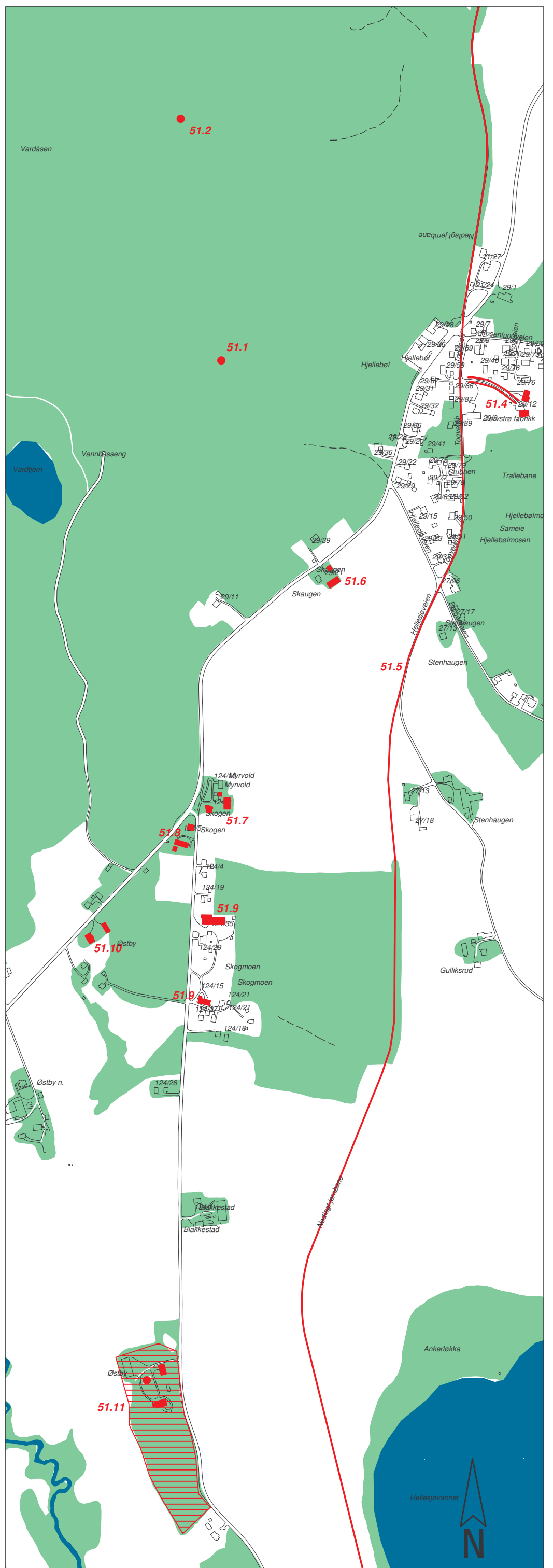
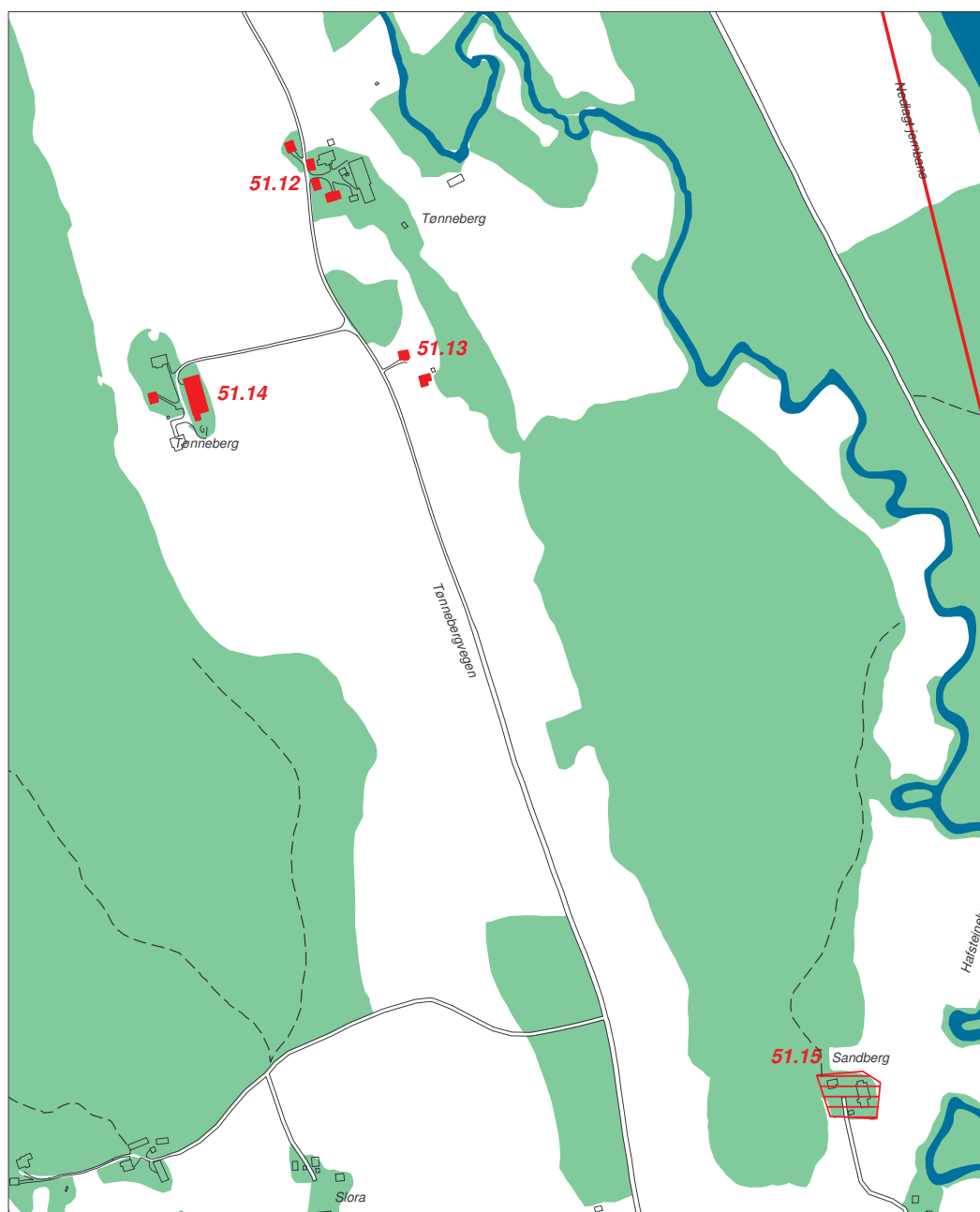
Hjellebøl var i første halvdel av 1900-tallet et viktig industriområde i Høland. I tillegg til hjørnesteinsbedriften, torvfabrikken på Hjellebølmosen var det en rekke små snekkerfabrikker og noe handelsvirksomhet i området. Det er fremdeles rester etter bygninger knyttet til de ulike foretakene. Gårdsanlegget på Østby 123/1 er unikt i lokal sammenheng med hageanlegget som inneholder både naturpark og gravsted.

Forslag til forvaltning

Området rundt veikrysset og den nedlagte bensinstasjonen ved Hjellebøl bør få en "ansiktsløfting". Området virker rotete og de verneverdige kulturminnene i området kommer dårlig fram. Bestyrerboligen og bua ved Hjellebølmosen, jernbanetraséen og hage- og parkanlegget med våningshuset, bua og gårdsdammene på Østby 123/1 bør reguleres til spesialområde bevaring. Østby skole med uthus og restene etter småindustri bør bevares.

Delområde 51

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
51.1	Gravhaug 350 m sydvest for tunet på Hjellebøl – 29/1	F
51.2	Gravrøys 700 m vest for tunet på Borgersrud – 30/17	F
51.3	Gravrøys langs veien til Berger ved Steinhaugen – 27/13	F
51.4	Bestyrerbolig, bu, allé og torvhersje på Hjellebølmosen – 29/12, 16 og 17	2
51.5	Trasé etter nedlagt jernbane	2
51.6	Bu og låve på Skaugen – 29/21	4
51.7	Hus, bu og låve på Myrvold – 124/3	4
51.8	Hus, låve og uthus på Skogmoen – 124/5	3
51.9	Småindustribygg ved Skogmoen	3
51.10	Østby skole – skolebygning med uthus	3
51.11	Gårdsanlegg med våningshus, bu, gårdsdam, hageanlegg og naturpark med gravplass, trapper, murer og kapell på Østby – 123/1	2
51.12	To sidebygninger, bu og skjul på Tønneberg – 82/1	3
51.13	Hus og låve på Tønneberg – 82/4	3
51.14	Bu og låve på Tønneberg – 82/2	3
51.15	Gårdsbebyggelse på Sandberg – 82/17	4

4.2.52 Delområde 52, Skedsmo, Løren, Salerud og Brautmet

Lokalisering

Området ligger vest for Hølandselva, langs riksvei 115 og den nedlagte jernbanetraséen mellom Løken og Hjellebøl.

Kort historikk

Skedsmo, Løren og Brautmet er av de eldste gårdene i området. De mange gravhaugene i området tyder på vesentlig bosetting og jordbruksaktivitet i førkristen tid. På Skedsmo sto det tidligere en skolebygning fra siste halvdel av 1800-tallet. Denne er nå flyttet til Bygdetunet. I den store bygningen på Skedsmo vestre var det kommunelokale for Høland. I etterkrigsårene ble det bygget villaer langs riksveien nord for Heia.

Registreringer

Fornminner:

- Skedsmo 32/37: fire gravhauger 160 meter sydøst for gården.
- Løren 31/6, 7 og 12: Gravhaug 220 meter vest for gården.
- Didriksborg 32/13: To gravhauger 130 meter øst for gården.
- Karlstad 32/10: Gravhaug 70 meter vest for gården.
- Salerud 31/2: Gravhaug 360 meter nord for gården.

Nyere tids kulturminner:

- Skedsmo 32/37: Gårdstun.
- Skedsmo 32/1: Gårdsbebyggelse og gammelt kommunelokale.
- Didriksborg 32/13: Gårdsbebyggelse fra begynnelsen av 1900-tallet med hage og allé.
- 32/26: Villa i sveitserstil.
- 32/44: Villa med hage og uthus fra 1950 – 60-tallet.
- Trasé etter nedlagt jernbane.
- Borgersrud 30/9 og 10: Våningshus og bryggerhus.
- Sangen 30/20 og 21: Våningshus, bu og låve.
- Solvang 30/12 og 50: Våningshus, sidebygning, bu og låve.
- Brautmet 28/2, 3 og 4 og 28/1: Gårdsbebyggelse og fondmotiv.
- Løren 31/3 og 31/6, 7 og 12: Gårdsbebyggelse og landskapselementer.

Vernestatus

Området har status som LNF-område i gjeldende kommuneplan. Villaområdet ved Heia er avsatt med mulighet for spredt boligbygging. Fornminnene i området er automatisk fredet.

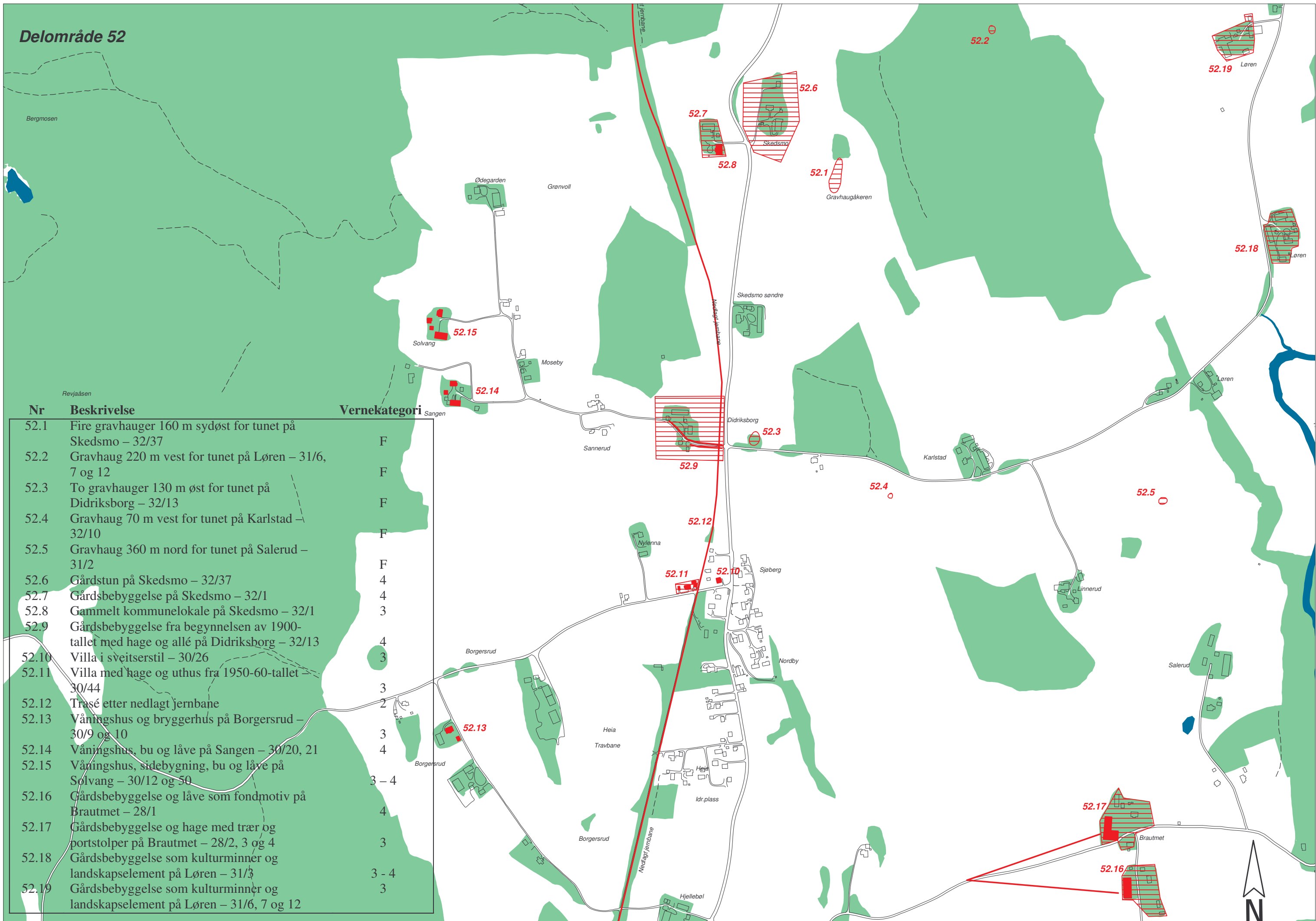
Begrunnelse for vern

I dette området finner vi en av kommunens rikeste fornminneforekomster. Det er i regional sammenheng, en stor tetthet mellom gravhaugene akkurat i dette området. Den markante gravhaugen ved Didriksborg er et flott landemerke langs riksveien. Bebyggelsen på Brautmet flankerer fylkesvei 232 på en flott og berikende måte.

Forslag til forvaltning

Det bør holdes ryddig rundt gravhaugen ved Didriksborg og det bør vurderes å lage en infotavle om de andre fornminnene og kulturminnene i området. De gamle gårdstunene bør bevares mest mulig og eventuell fortetting bør hovedsakelig skje i tilknytning til det eksisterende villaområdet ved Heia og Nordby.

Delområde 52

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
52.1	Fire gravhauger 160 m sydøst for tunet på Skedsmo – 32/37	F
52.2	Gravhaug 220 m vest for tunet på Løren – 31/6, 7 og 12	F
52.3	To gravhauger 130 m øst for tunet på Didriksborg – 32/13	F
52.4	Gravhaug 70 m vest for tunet på Karlstad – 32/10	F
52.5	Gravhaug 360 m nord for tunet på Salerud – 31/2	F
52.6	Gårdstun på Skedsmo – 32/37	4
52.7	Gårdsbebyggelse på Skedsmo – 32/1	4
52.8	Gammelt kommunelokale på Skedsmo – 32/1	3
52.9	Gårdsbebyggelse fra begynnelsen av 1900-tallet med hage og allé på Didriksborg – 32/13	4
52.10	Villa i sveitserstil – 30/26	3
52.11	Villa med hage og uthus fra 1950-60-tallet – 30/44	3
52.12	Trasé etter nedlagt jernbane	2
52.13	Våningshus og bryggerhus på Borgersrud – 30/9 og 10	3
52.14	Våningshus, bu og låve på Sangen – 30/20, 21	4
52.15	Våningshus, sidebygning, bu og låve på Solvang – 30/12 og 50	3-4
52.16	Gårdsbebyggelse og låve som fondmotiv på Brautmet – 28/1	4
52.17	Gårdsbebyggelse og hage med trær og portstolper på Brautmet – 28/2, 3 og 4	3
52.18	Gårdsbebyggelse som kulturminner og landskapselement på Løren – 31/3	3-4
52.19	Gårdsbebyggelse som kulturminner og landskapselement på Løren – 31/6, 7 og 12	3

4.2.53 Delområde 53, Nes, Tøyen, Goro, Kongtorp og Sandem

Lokalisering

Området ligger øst for Hølandselva, langs fylkesvei 232 fra Nes østre og nord til Sandem skole.

Kort historikk

Gårdene i området har trolig vært ryddet i over to tusen år. Det er registrert en rekke gravhauger her som er klare indisier på etablert bosetting i førkristen tid. På Tøyen er det gjort flere gullfunn fra jernalderen som kan tyde på at menneskene her i den tiden hadde en rikdom over det vanlige.

Registreringer

Fornminner:

- Tøyen 21/1: Fem gravhauger 200 - 250 meter nord for Nes østre.
- Tøyen 21/2: Gravhaug ved veien 70 meter syd for krysset ved Haugli.
- Sandem nordre 20/1: Gravhaug 400 meter syd for gården.
- Sandem nordre 20/1 og 2: 8 gravhauger 200 meter nordvest for Sandem skole.

Nyere tids kulturminner:

- Nes østre 25/2 og 3, 25/12: Gårdsbebyggelse og bjørkeetrær som kulturminner og landskapselement.
- Nes østre 25/2 og 3: Vei med brukar i kulturlandskap med låve som fondmotiv.
- 23/2, 23/4 mfl: Kulturlandskap.
- Nordli 24/10: Våningshus, bryggerhus, bu og låve.
- Haugen 24/9. Våningshus og låve.
- Høye 24/15: Våningshus og uthus i hage med granhekk, bjørkeetrær og flaggstang.
- Østreng 24/8: Våningshus, bu og låve.
- Fredlund 23/18: Våningshus med granhekk og låve.
- 22/7: Villa i etterkrigsmodernisme.
- Tøyen søndre 21/1 og 2: Gårdsbebyggelse og bjørkeallé.
- Tøyen østre 21/1: Gårdsbebyggelse som landskapselement.
- Goro 19/1: To våningshus og låve.
- Sandem skole: Skolebygning, bu, do og uthus.

Vernestatus

Området har status som LNF-område i gjeldende kommuneplan. Fornminnene i området er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

Områdets rike forekomst av gravhauger gjør det egnet til tur og rekreasjonsområde med sitt snirklede vei nett. Sandem skole er et godt bevart skoleanlegg fra tidlig på 1900-tallet.

Forslag til forvaltning

De mange gravhaugene i området bør skiltes og gjøres tilgjengelig for turgåere. Det bør vurderes å lage avstikkere til fornminnene fra sykkelveien på den nedlagte jernbanetraséen. Brukaret og den snirklede veien opp til Nes østre bør sammen med gårdsbebyggelsen bevares. Det gamle skoleanlegget på Sandem bør reguleres til bevaring. Det åpne landskapet mellom de ulike gårdstunene bør holdes åpne og allébeplantninger og andre store løvtrær på tunene bør bevares.

4.2.54 Delområde 54, Naddum, Rakkestad og Auten

Lokalisering

Området ligger nord og øst for Løken langs riksvei 115 og Hølandselva.

Kort historikk

Både Naddum og Auten er svært gamle gårder. På nordre Rakkestad var det en tid på 1800-tallet skysstasjon og nord for gården var det i siste halvdel av 1800-årene et meieri. På søndre Rakkestad ble det på 1900-tallet reist et ungdomslokale. På vestsiden av Hølandselva ved Naddumskansen er det spor etter skanser fra den nordiske krig i 1716. Svenske tropper skal ha tatt seg inn på Naddum og røvet med seg mat under trefningene.

Registreringer

Fornminner:

- Naddum nordre 15/1: Gravrøys 570 meter nordøst for gården og to gravhauger ved sydstuen.
- Enga 56/2: Gravhaug 225 meter syd for gården.
- Rakkestad midtre 56/1: 13 gravhauger 500 – 700 meter nordvest for gården.

Nyere tids kulturminner:

- Naddumskansen 32/71: Skanse etter krigen mot svenskene i 1716.
- Naddum søndre 16/2: Gårdsanlegg med våningshus, sidebygning, bu, låve og diverse uhus fra tiden rundt 1900.
- Naddum 15/1 og 16/2: Kulturlandskap.
- Auten søndre 14/9: Våningshus, bu, låve og garasje.
- Auten nordre 14/1: Gårdsanlegg med bebyggelse og trerekke.
- Rakkestad søndre 55/3 og 10: Våningshus, sidebygning, bu, grisehus, låve.
- Ungdomslokalet på Rakstad.
- Rakstad 55/45: Våningshus.
- Rakkestad mellom 56/1: Våningshus og gammelt hageanlegg.
- Rakkestad nordre 57/47: Våningshus og låve.
- Rakkestad nordre 57/2: Låve.
- Nedlagt jernbanetrasé.

Vernestatus

Området har status som LNF-område i gjeldende kommuneplan. Fornminnene i området er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

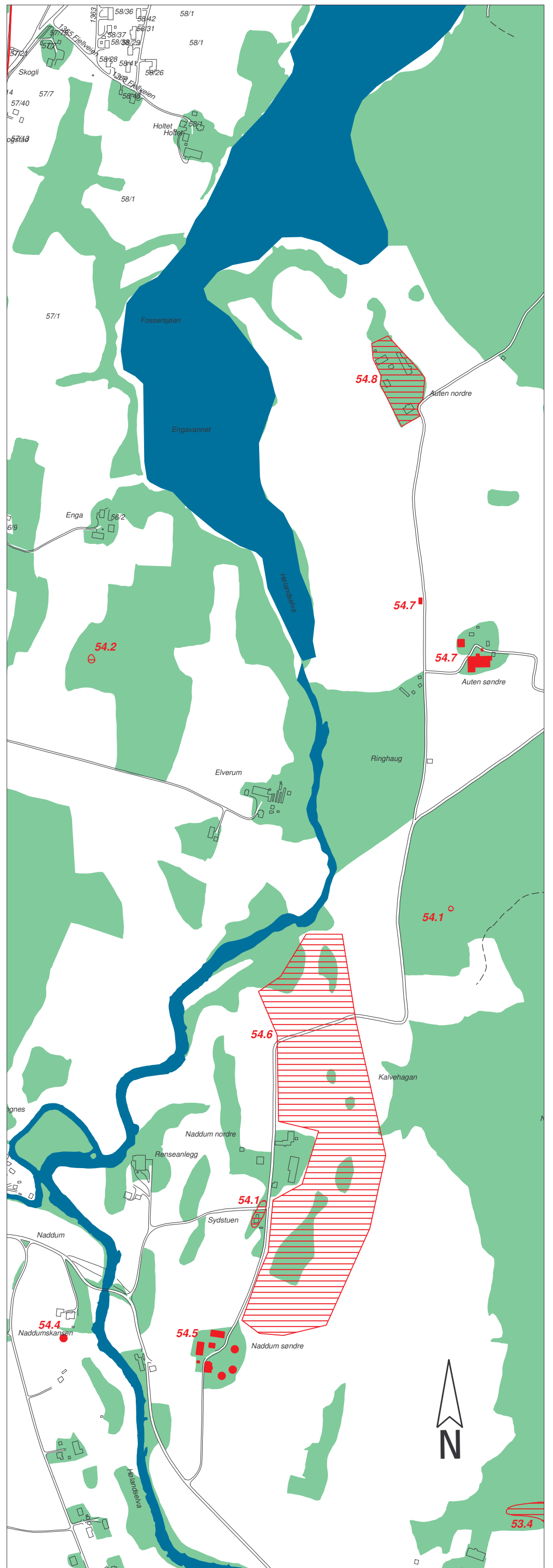
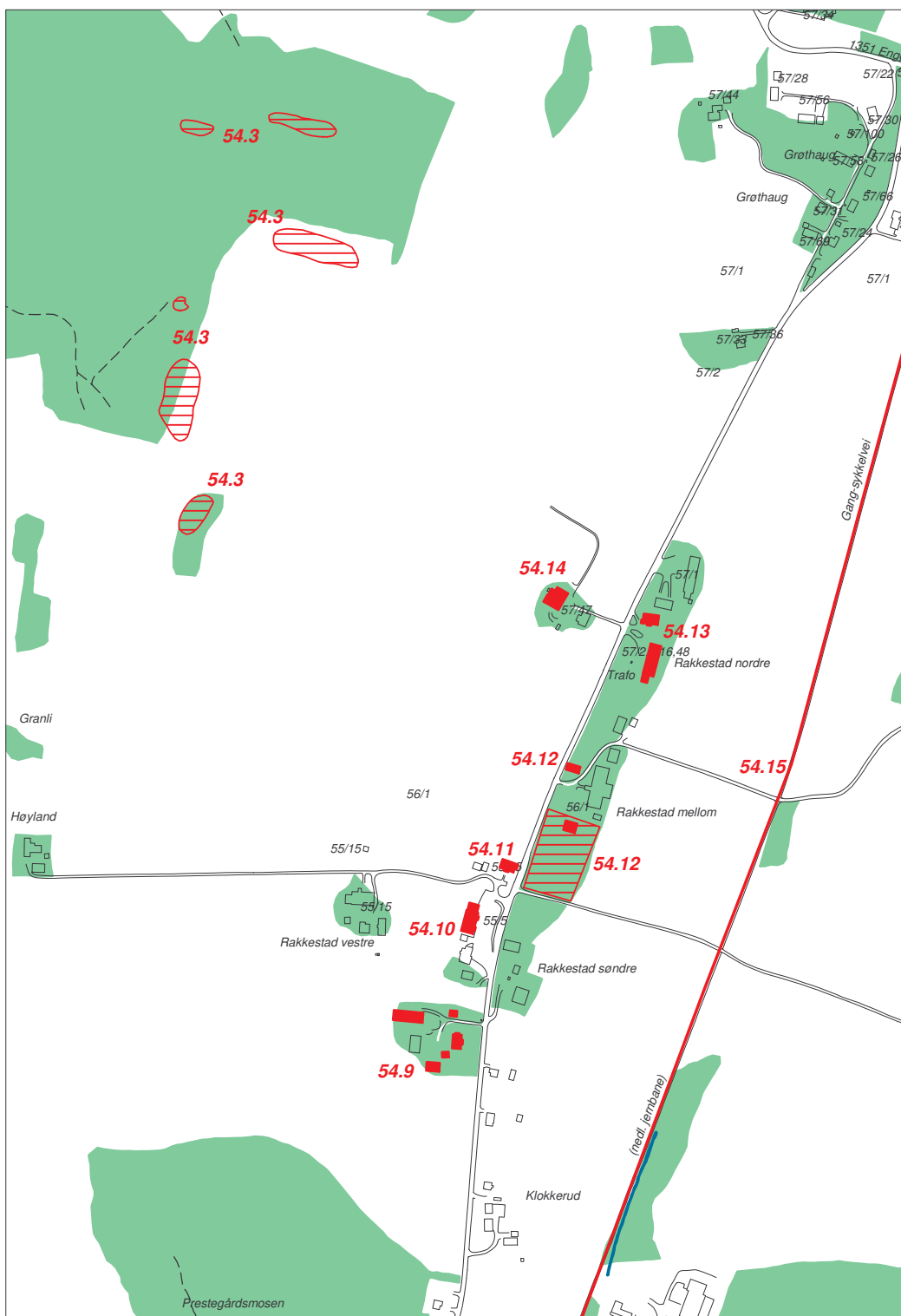
De mange gravhaugene i området gjør stedet interessant som potensielt tur og rekreasjonsområde. Restene etter skanser fra krigen i 1716 er av høy historisk interesse og verdi. De ulike Rakkestad-brukene ligger godt eksponert fra riksvei 115 og har stor betydning for opplevelsen av å reise i området. Kulturlandskapet øst og nord for Naddum nordre er i lokal sammenheng svært vakkert.

Forslag til forvaltning

Det bør lages en skiltet turvei ut fra jernbanetraséen og til de mange gravhaugene i området. Restene etter den gamle skansen bør sikres og merkes. Den gamle hagen på Rakkestad mellom og bebyggelsen på alle brukene ved Rakkestad bør restaureres. Kulturlandskapet ved Naddum bør holdes i hevd og beites.

Delområde 54

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
54.1	Gravrøys 570 m nordøst for tunet på Naddum nordre – 15/1	F
54.2	Gravhaug 225 m syd for tunet på Enga – 56/2	F
54.3	13 gravhauger 500 – 700 m nordvest for tunet på Rakkestad midtre – 56/1	F
54.4	Naddumskansen – skanse fra midten av 1600-tallet eller tidligere – benyttet under krigen mot svenskene i 1716	2
54.5	Gårdsanlegg med våningshus, sidebygning, bu, låve og diverse uthus fra tiden rundt 1900 på Naddum søndre – 16/2	3
54.6	Kulturlandskap ved Naddum – 15/1 og 16/2	3
54.7	Våningshus, bu, låve og garasje på Auten søndre – 14/9	3
54.8	Gårdsanlegg med bebyggelse og trekke på Auten nordre – 14/1	4
54.9	Våningshus, sidebygning, bu, grisehus og låve på Rakkestad søndre – 55/3	3
54.10	Ungdomslokalet på Rakkestad	3
54.11	Våningshus på Rakstad – 55/45	3
54.12	Våningshus og gammelt hageanlegg på Rakkestad mellom – 56/1	3
54.13	Våningshus og låve på Rakkestad nordre – 57/2	4
54.14	Låve på Rakkestad nordre – 57/47	4
54.15	Nedlagt jernbanetrasé	2

4.2.55 Delområde 55, Kjelle, Leiren og Eidsverket

Lokalisering

Området ligger øst for Hølandselva ved Bjørkelangen.

Kort historikk

Eidsverket er trolig det området som har den rikeste industrihistorien i kommunen. Tidlig på 1600-tallet var det sagbruksvirksomhet på eiendommen. I 1760-årene ble jernverket "Zitten" startet og i en kort periode fra 1813 til 1820 var det glassverk ved Eidsverket. Utover 1800-tallet ble det også bygget bomullsveveri og spikerverk ved Eidsverket. Leiren ble etablert under andre verdenskrig som AT-leir for norske vernepliktige. Staten kjøpte gården Kjelle på 1940-tallet og det ble etter hvert etablert en yrkesskole der med vekt på land- og skogbruk.

Registreringer

Fornminner:

På åsen syd/øst for Leiren og ca 40 meter øst for fylkesvei 234, 120 meter nord for Kjelle er det registrert en gravrøys.

Nyere tids kulturminner:

- Kjelle 1/1: Diverse gårdsbebyggelse.
- Solhaug 1/6: Villa i klassisistisk stil.
- Myrvoll 1/22: Våningshus, bu og låve.
- Eidsverket 2 og 3/1: Våningshus bygget etter "piano nobile-prinsippet" med en edlere/flottere annen etasje enn førsteetasjen som rommer kjøkken og mer hverdagslige sysler. Åttekantet bu, bestyrerbolig, agronombolig, låve, damanlegg med turbinrør.
- Bjørkelangen leir: AT-leir fra andre verdenskrig.
- Kulturlandskap og gammel vei fra Eidsverket til Pålerud.
- Eid skanse: Festningsanlegg bygget før 1644.

Vernestatus

Kjelle har status som offentlig bebyggelse. Eidsverket og det øvrige arealet ligger i et LNF-område.

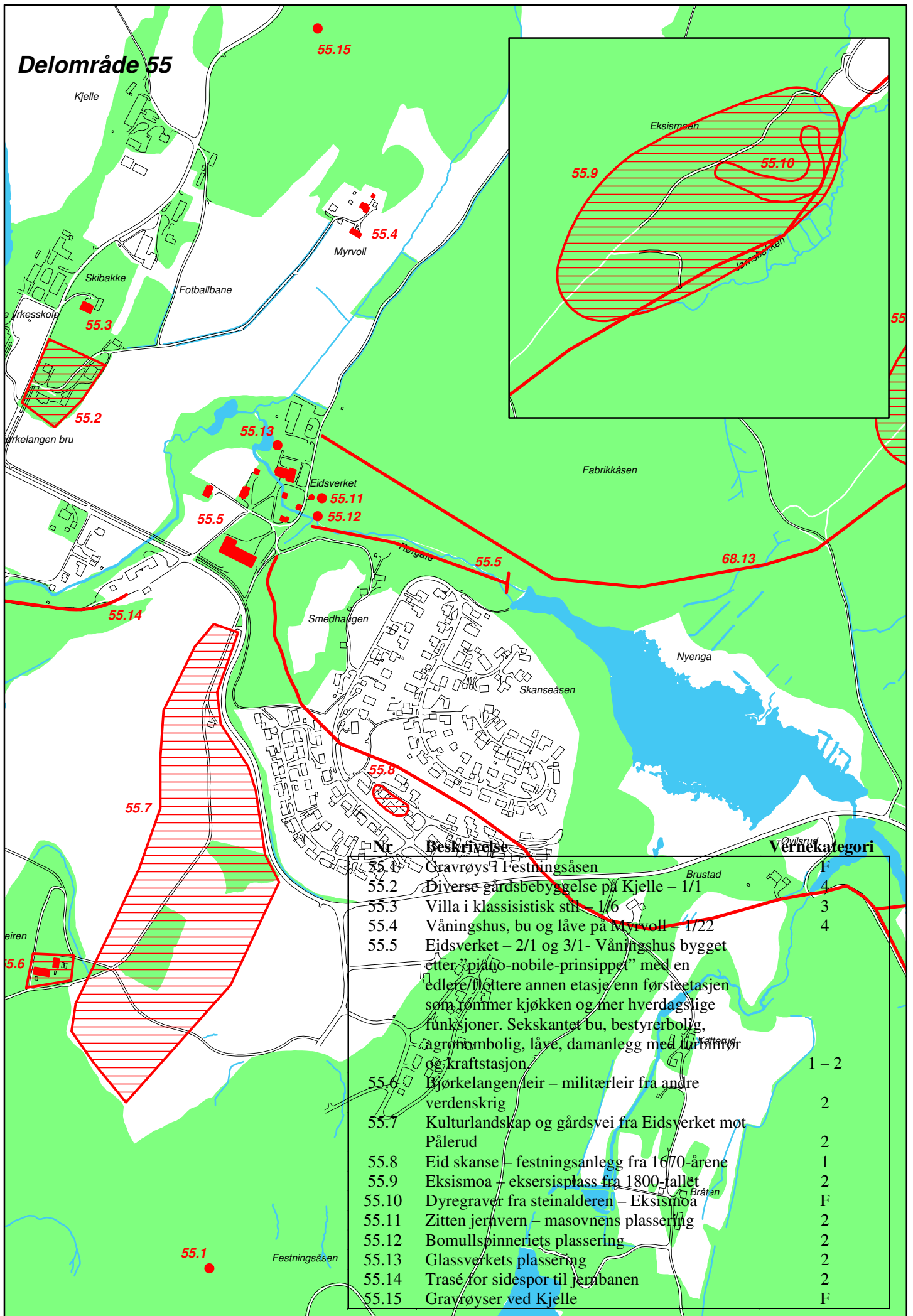
Begrunnelse for vern

Industrihistorien som er knyttet til Eidsverket er unik både i lokal og regional sammenheng. Gårdsbebyggelsen til Eidsverket er storslagen og flotte elementer i nærområdet til Bjørkelangen. Leiren er et viktig kulturminne over nyere krigshistorie. Anlegget er forholdsvis lite noe som gjør det overkommelig å ta vare på husene og gjerdet rundt. Kulturlandskapet langs veien forbi Leiren er flott og et fint turområde.

Forslag til forvaltning

All bebyggelse og hageanlegget på Eidsverket og bygningene og gjerdet rundt Leieren bør reguleres til bevaring. Kulturlandskapet langs veien forbi Leiren bør opprettholdes og høstes/beites. Restene etter festningsanlegget ved Eidslia bør registreres, sikres og skiltes

Delområde 55

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
55.1	Gravrøys ved Kjelle	F
55.2	Diverse gårdsbebyggelse på Kjelle – 1/1	4
55.3	Villa i klassisistisk stil – 1/6	3
55.4	Våningshus, bu og låve på Myrvoll – 1/22	4
55.5	Eidsverket – 2/1 og 3/1- Våningshus bygget etter "piano-nobile-prinsippet" med en edlere/flottere annen etasje enn førsteetasjen som rommer kjøkken og mer hverdagslige funksjoner. Sekskantet bu, bestyrerbolig, agrarbolig, låve, damanlegg med turbinør og kraftstasjon	1 – 2
55.6	Bjørkelangen leir – militærleir fra andre verdenskrig	2
55.7	Kulturlandskap og gårdsvei fra Eidsverket mot Pålerud	2
55.8	Eid skanse – festningsanlegg fra 1670-årene	1
55.9	Eksismoa – eksersisplass fra 1800-tallet	2
55.10	Dyregraver fra steinalderen – Eksismoa	F
55.11	Zitten jernvern – masovnens plassering	2
55.12	Bomullspinneriets plassering	2
55.13	Glassverkets plassering	2
55.14	Trasé for sidespor til jernbanen	2
55.15	Gravrøys ved Kjelle	F

4.2.56 Delområde 56, Ovlien

Lokalisering

Området ligger langs Fylkesvei 236

Kort historikk

Det var trolig flere gårdsbruk i området i middelalderen, men etter svartedauden midt på 1300-tallet ble disse områdene lagt øde til fordel for mer lettdrevne gårder ellers i regionen. Som følge av befolkningsveksten etter reformasjonen ble de gamle kulturområdene tatt i bruk igjen og gårder og plasser bygget. Parallelt med dette var det en viss innvandring fra Finland i området. Flere navn som Badstutjern og Neverskotjern kan trolig knyttes til den finske befolkningen i området.

Registreringer

Fornminner:

Ovlien øvre 162/2: Gravrøys ved tunet

Nyere tids kulturminner:

- Mikkelerud 172/29: Husmannsplass med bygninger.
- Haugen 172/3: Gårdstun med låve angivelig fra 1700-årene.
- S. Ovlien 162/12: Våningshus og uthus.
- Ovlien samfunnshus.
- Ø. Ovlien 162/2: Våningshus, drengestue, bu og låve.
- N. Ovlien 162/29: Våningshus, bu og låve.
- Heia 172/8: Rester etter gammel boplass. Terrassert landskap.
- Gamle boplasser på skogen: Liervangen, Martinbråten, Kloppmyra; Bergmyra og Saugmyra.
- Fallet 162/2: Gammel finneboplass.
- Tangen 162/7: Tun med våningshus, bu og låve.

Vernestatus

Området er avsatt til LNF-område, delvis med mulighet for spredt boligbygging. Fornminnet ved Ovlien øvre er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

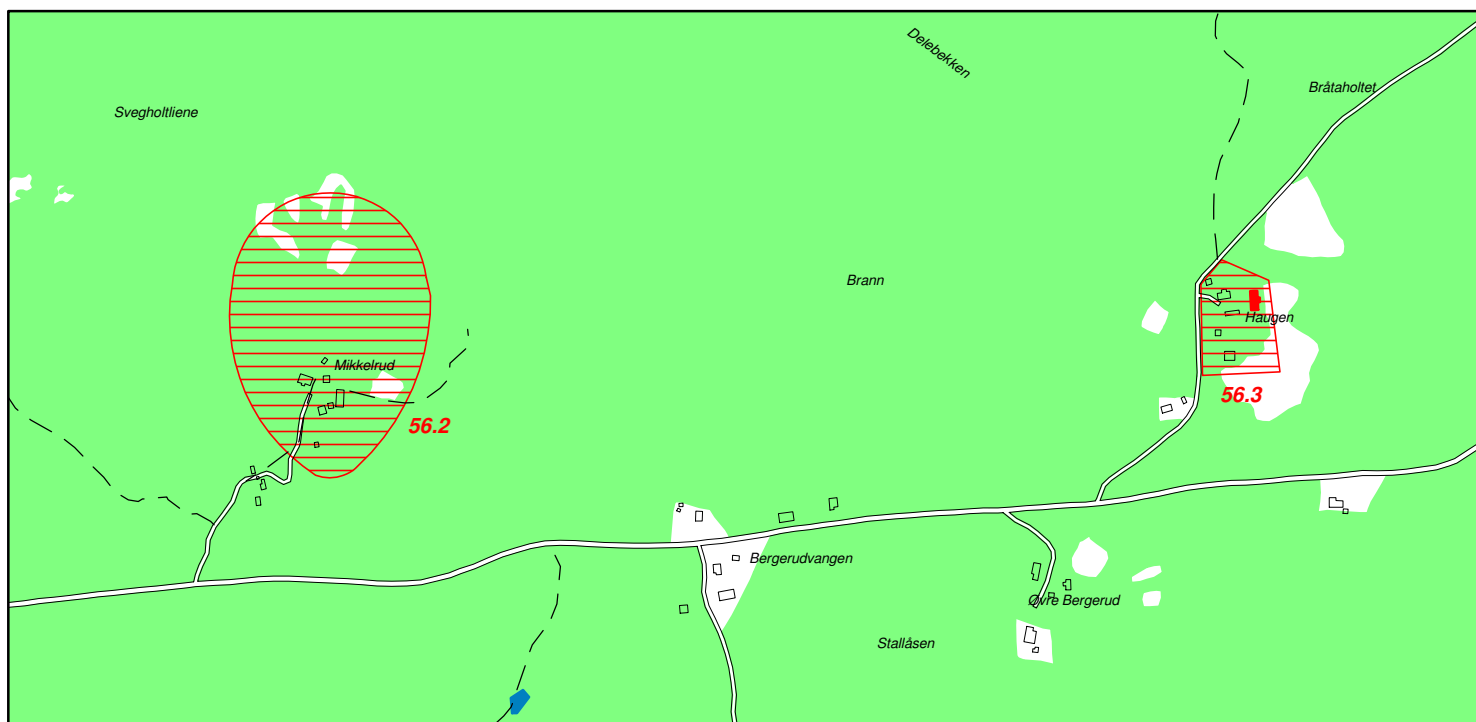
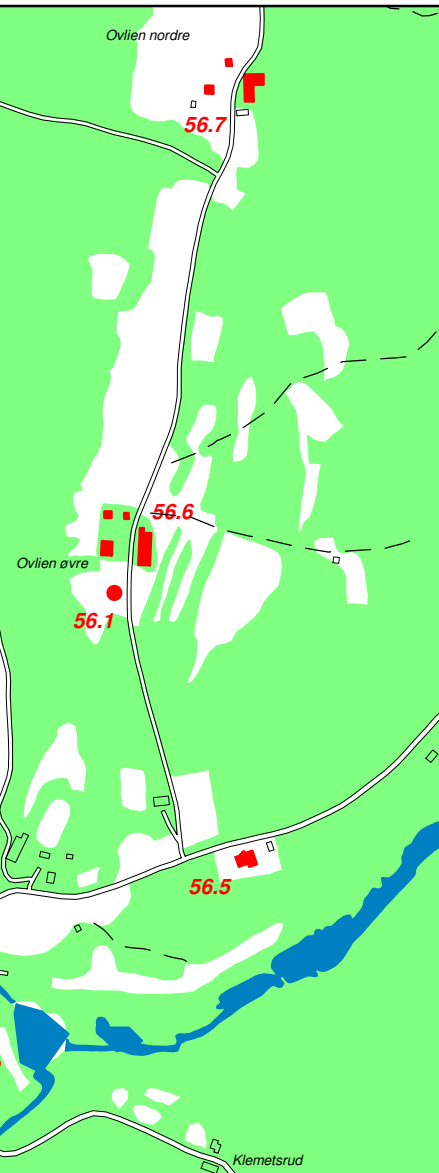
Ovlien er "et rike for seg selv". Området er viktig som et identitetsmerke langs fylkesvei 236 og som referanse i kontrasten mellom de åpne jordbruksarealene rundt Bjørkelangen og skogsbrukene her.

Forslag til forvaltning

Når det åpnes for spredt boligbygging i området bør det tas hensyn til de gamle gårdstunene og kulturmarken rundt disse. Det bør settes av en tilstrekkelig vernesone mellom eventuelle nybygg og de gamle kulturområdene. De klart definerte tunene med bebyggelse på søndre-, øvre- og nordre-Ovlien bør opprettholdes. Samfunnshuset bør bevares som minne over et viktig bygg i et lite lokalsamfunn.

Delområde 56

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
56.1	Gravrøys ved tunet på Ovlien øvre – 162/2	F/
56.2	Husmannsplass med bygninger og kulturlandskap på Mikkelerud – 172/29	2 - 3
56.3	Gårdstun med låve (angivelig fra 1700-tallet) på Haugen – 172/3	3
56.4	Våningshus og uthus på S. Ovlien – 162/12	4
56.5	Ovlien samfunnshus	3
56.6	Våningshus, drengestue, bu og låve på Ø. Ovlien – 162/2	3
56.7	Våningshus, bu og låve på N. Ovlien – 162/29	4
56.8	Rester etter gammel boplass med terrassert landskap på Heia – 172/8 (utenfor kartutsnitt)	2
56.9	Gamle boplasser på skogen – Liervangen, Martinbråten, Kloppmyra, Bergmyra og Saugmyra (utenfor kartutsnitt)	3 - 4
56.10	Gammel finneboplass på Fallet – 162/2 (utenfor kartutsnitt)	3
56.11	Tun med våningshus, bu og låve på Tangen – 162/7 (utenfor kartutsnitt)	3 - 4
56.12	Åvlien telefonsentral fra 1960	1

4.2.57 Delområde 57, Nordre og Søndre Mangen

Lokalisering

Området ligger helt nord/øst i kommunen ved Mangensjøen.

Kort historikk

Mangengårdene skriver seg trolig helt fra middelalderen. De ble lagt øde etter svartedauden og ble først på slutten av 1500-tallet tatt i bruk igjen. Gårdene har alltid vært store skogeiendommer. Jakt og fiske var de viktigste verdiene frem til 1600-tallet men da ble tømmer etter hvert en vesentlig salgsartikkel. På gården Øvre Soot kommer den kjente kanalbyggeren Engebret Soot fra. Det er en rekke kanaler, sluser og demninger som er bygget under hans ledelse.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området

Nyere tids kulturminner:

- Nordre Mangen 164/1 og 8: Gårdstun med våningshus.
- Nordre Mangen 164/1 og 8: Damanlegg og sag.
- Nordre Mangen 164/8: Kulturlandskap mellom kirken og gården.
- Mangen kirke: Kirke i tømmer fra 1903.
- Søndre Mangen 163/1: Jakthytte med to staller og kulturlandskapet rundt.
- Søndre Mangen 163/1: 2 våningshus, bu, potetkjeller, vedskjul, to låver.
- Søndre Mangen 163/1: Demning i sydenden av Sotsjøen og ruin etter kvern og sag i Sotbekken. Angivelig bygget av E. Soot tidlig på 1800-tallet.
- Sot vestre 163/9: Bauta over Engebret Soot.
- Øysjøfoss 163/15: Våningshus, bu, damanlegg, kullmile, tømmerrenne, smie, potetkjeller, vannsag.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område. Mangen kapell er listeført av Riksantikvaren

Begrunnelse for vern

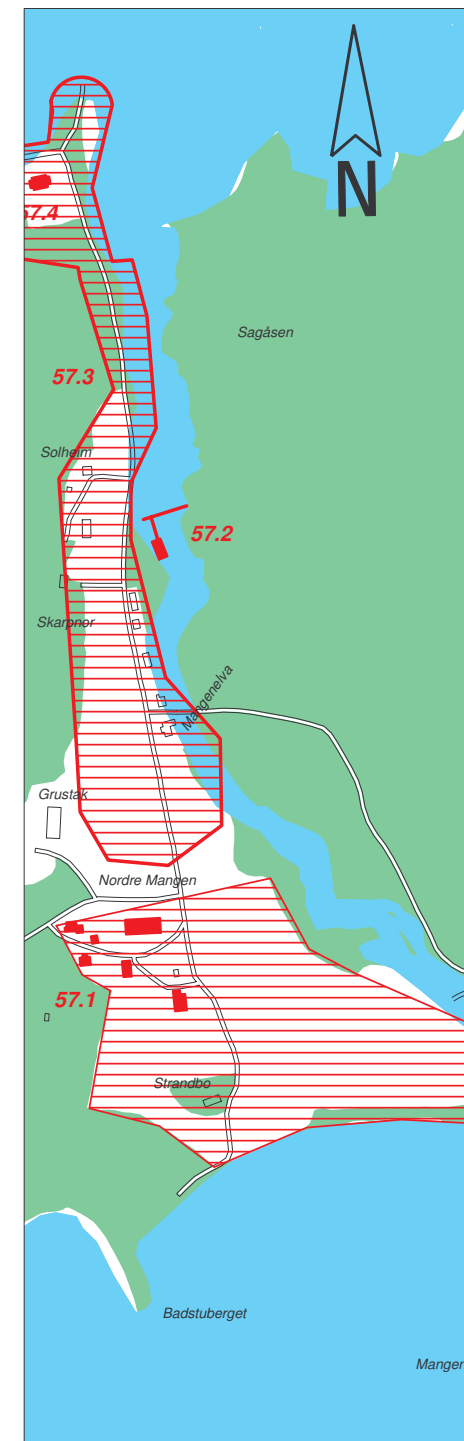
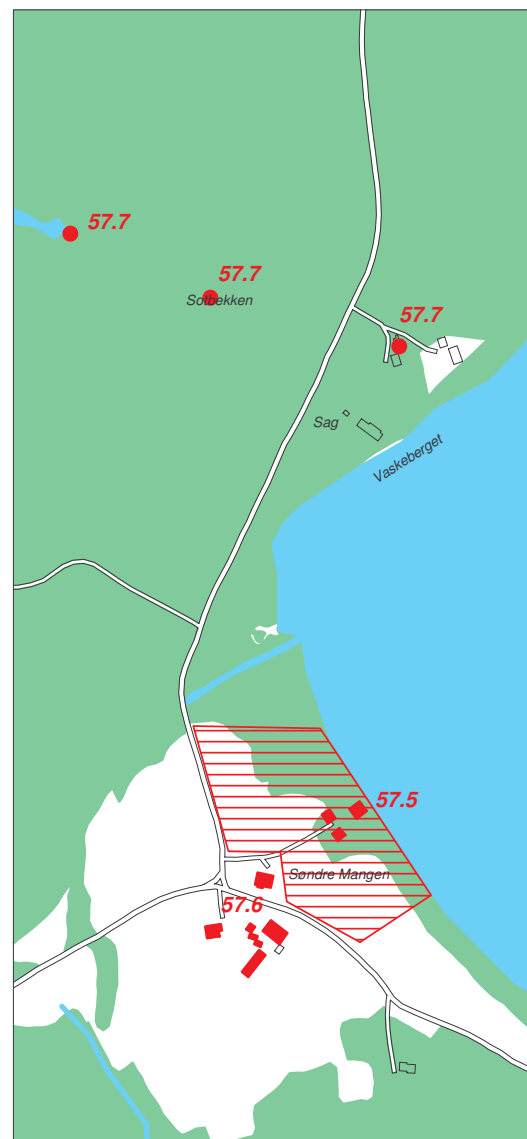
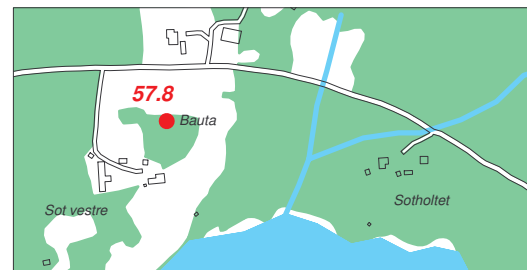
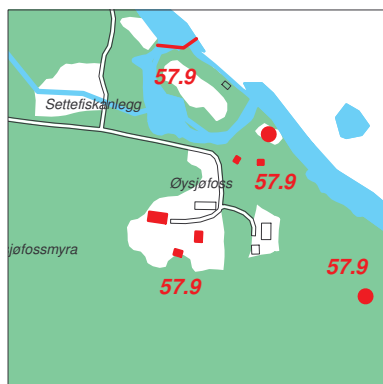
Mangen kapell er med sin beliggenhet ved et vakkert nes ut i Viksjøen, et meget vakkert sted. Kulturlandskapet rundt Mangen nordre er sjarmerende og bygningsmassens mørke, noe dystre fargesetting gir assosiasjoner til folkeeventyrenes kongsgårder og noe originalt. Jakthytta ved Mangen søndre er et meget interessant anlegg av nasjonal interesse. Slike lysthus med de opprinnelige stallene fremdeles bevart er svært sjeldne å finne. Mangen søndres øvrige bebyggelse er viktige identitetsmerker ved et veikryss. Bebyggelsen på Øysjøfoss har hus til mange funksjoner bevart i tillegg til rester etter kullmiler og damanlegg og tømmerrenne.

Forslag til forvaltning

Mangen kapell og jakthytten ved Mangen søndre bør reguleres til bevaring og et fredningsforslag bør vurderes for begge stedene. Husene på Mangen nordre med kulturlandskapet rundt bør bevares slik det fremstår i dag og kulturlandskapet mellom kapellet og gården samt demningen og saga bør reguleres til spesialområde til bevaring. De ulike småhusene og anleggene ved Øysjøfoss bør bevares. Bebyggelsen på Mangen søndre bør bevares.

Delområde 57

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
57.1	Gårdstun med våningshus, uthus og kulturlandskap på Nordre Mangan – 164/1 og 8	3
57.2	Damanlegg og sag på Nordre Mangan – 164/1	2
57.3	Kulturlandskap mellom kapellet og gården	2
57.4	Mangan kapell – tømmerkirke fra 1903	1
57.5	Jakthytte med to staller og omliggende kulturlandskap på Søndre Mangan – 163/1	1
57.6	To våningshus, bu, potetkjeller, vedskjul og to låver på Søndre Mangan – 163/1	
57.7	Demning i sydenden av Sootsjøen og ruin etter kvern og sag i Sootbekken. Angivelig bygget av E. Soot tidlig på 1800-tallet	3
57.8	Bauta over Engebret Soot på Soot vestre – 163/9	2
57.9	Våningshus, bu, damanlegg, kullmile, tømmerrenne, smie, potetkjeller og vannsag på Øysjøfoss – 163/15	2 - 3

4.2.58 Delområde 58, Foss, Morgenlien, Haug og Damhaug

Lokalisering

Området ligger langs fylkesvei 238 nord/øst for Nordby.

Kort historikk

På grunn av det naturlige vannfallet i området har det de siste fem hundre årene fram til ca 1950 vært stor aktivitet i de ulike fossefallene. Vassdraget har også hatt en viktig rolle i transport av tømmer fra Mangen og ned til Aurskog.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Nordby nordre 172/1: Mølle og ruin etter sager ved Børtaelva.
- Morgenlien 172/14: Gårdstun med våningshus, bu, skjul og låve.
- Tømmerrenna.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

Begrunnelse for vern

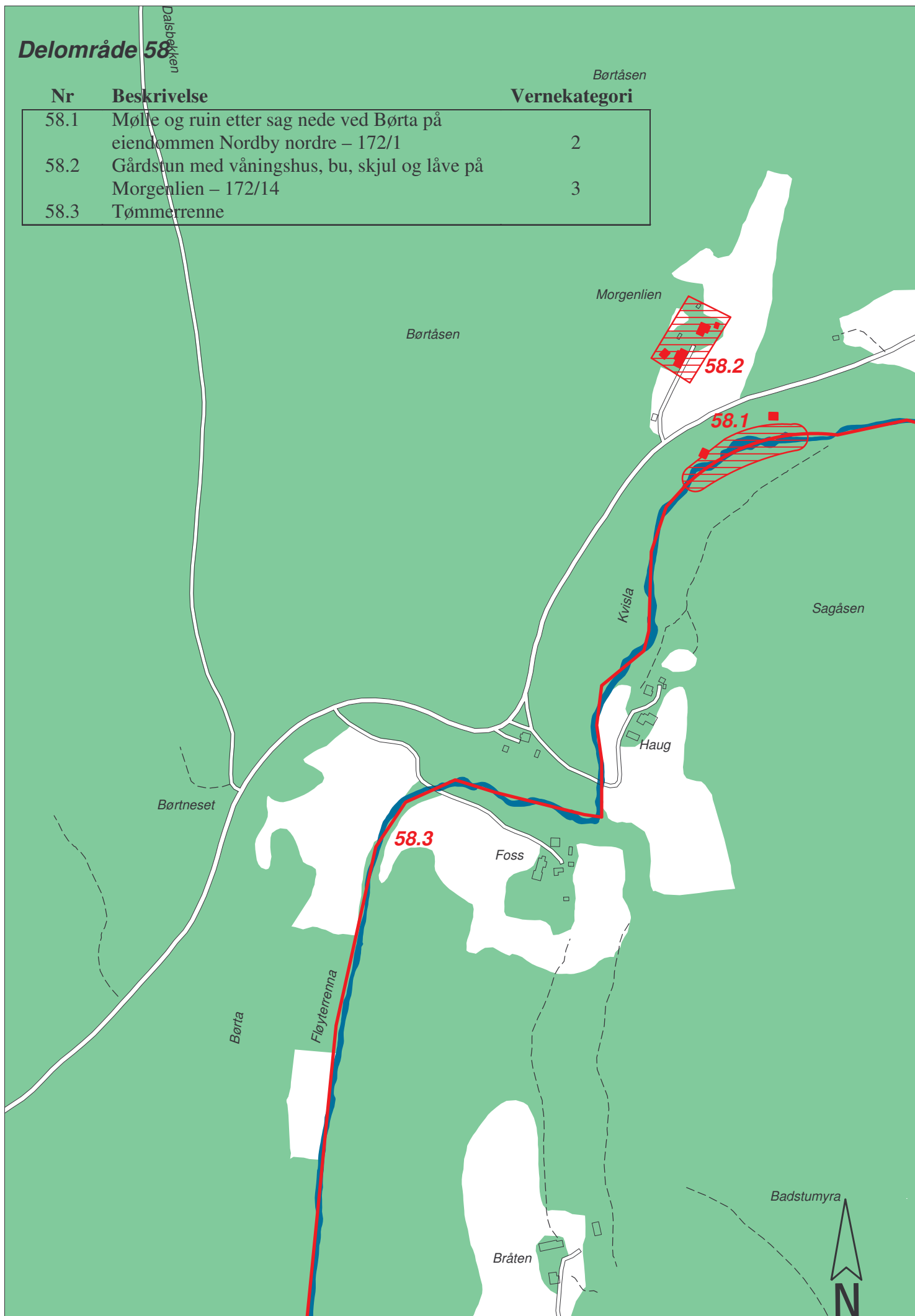
Restene etter sager, demningen og det gamle kvernhuset i strykene fra Atthaldsdammen ved Damhaug og ned til Foss ligger svært tett og gjør området spennende for oppdagelsesferder for personer med interesse for vannkrafts- og lokalhistorie. Bebyggelsen på Morgenlien er et godt bevart tun med våningshus fra tidlig på 1800-tallet som er ombygd i 1925, gammel bu og låve fra etterkrigsårene. Stedet pynter opp med sin beliggenhet langs fylkesveien.

Forslag til forvaltning

Dammen, vannrennene, tømmerrenna, kvernhuset og murrestene etter sagine bør reguleres til bevaring og området ryddes slik at det blir tilgjengelig for interesserte å komme ned til de ulike objektene. Tunet på Morgenlien bør bevares slik det er og ny bebyggelse bør unngås.

Delområde 58

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
58.1	Mølle og ruin etter sag nede ved Børta på eiendommen Nordby nordre – 172/1	2
58.2	Gårdstun med våningshus, bu, skjul og låve på Morgenlien – 172/14	3
58.3	Tømmerrenne	

4.2.59 Delområde 59, Maurtuen, Ilebekk, Ringstad og Øsken

Lokalisering

Området ligger sydøst for innsjøen Bjørkelangen mellom sjøen og skogen mot Setskog og syd til og med krysset ved Øsken.

Kort historikk

Ilebekk, Ringstad og Draurud er trolig de eldste gårdene i området. Det er imidlertid Øsken som har vært mest markant i den senere tid. Øsken var opprinnelig ingen stor gård, men på 1800-tallet ble den en stor både jord- og skogeiendom.

Registreringer

Fornminner:

Håby 6/10: Gravhaug 45 meter øst for gården.

Nyere tids kulturminner:

- Klava bedehus.
- Enga nordre 9/4: Våningshus, bryggerhus, uthus og låve.
- Enga søndre 9/3: Våningshus, bu, grisehus og låve.
- Smedsrud 9/6 og 11: Våningshus, bu og låve.
- Ilebekk søndre 6/1,2 og 4: Våningshus, bu, låve, tuntre og gårdsdam.
- Ringstad 9/1: Våningshus, sidebygning, bu, hønsehus, diverse små uthus, låve og sag.
- Ringstad 9/2: Våningshus og bu.
- Klava 10/6: Gammel skole med bu, do og uthus.
- Øsken 10/3 mfl.: Våningshus, sidebygning, bu, låve, hvilebrakke og alléer.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

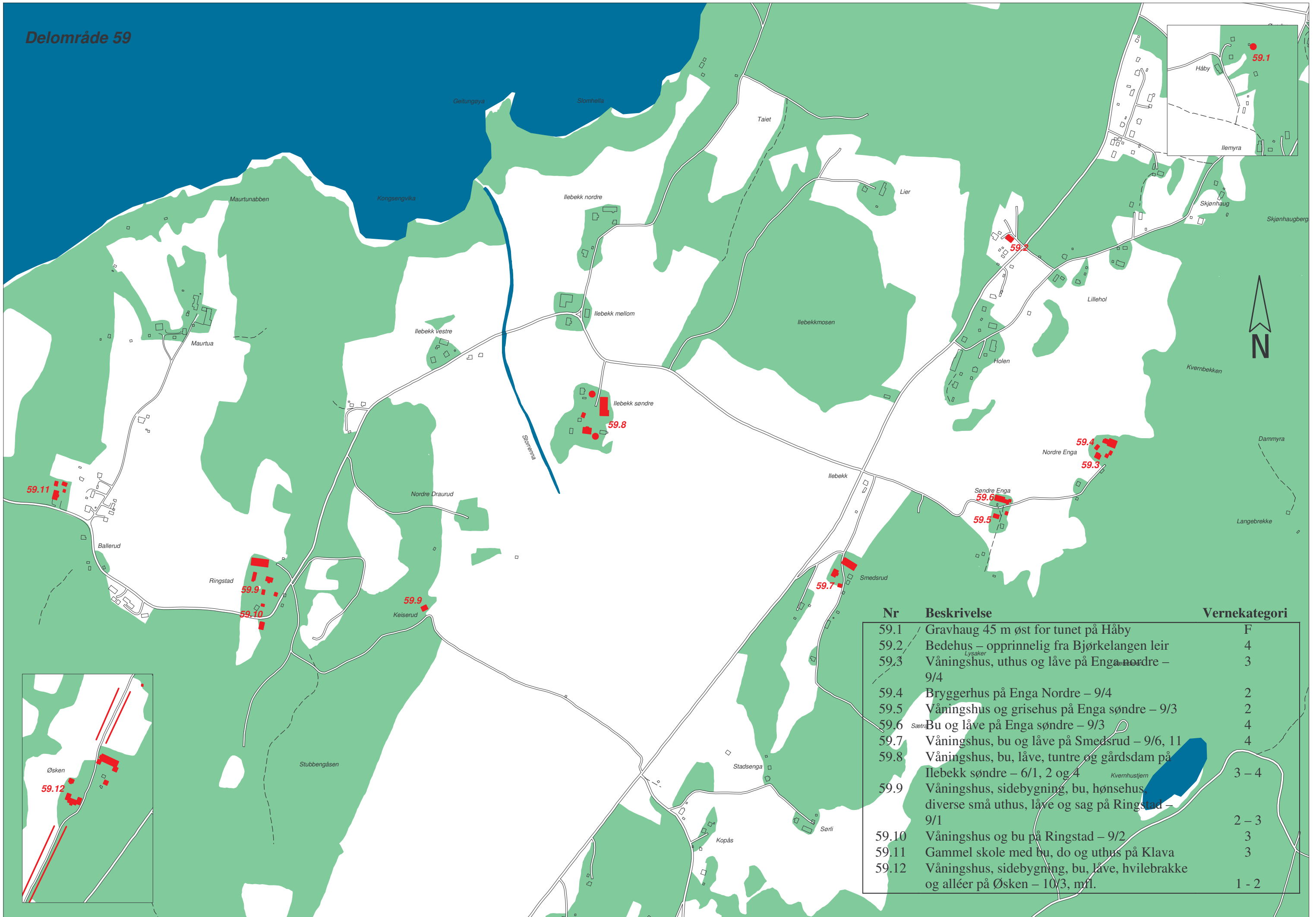
Begrunnelse for vern

Gården Øsken ligger som en kongsgård avskjermet for seg selv. Bebyggelsen er klassisistisk og har et monumentalt formspråk som forsterkes av alléen langs gårdsveien. Gården eies i dag av en stiftelse og bevaring er en av stiftelsens formål. Gårdsbebyggelsen på Ringstad er et flott innslag langs bygdeveien. Stedet har en rekke godt bevarte hus og ligger godt i landskapet på en liten høyde.

Forslag til forvaltning

Bebyggelsen, hagen og alléene på Øsken bør reguleres til bevaring. Hagen med våningshus og bu bør vurderes som fredningsverdig. Den gamle skolebygningen med uthus på Klava bør bevares. Bebyggelsen på Ringstad bør bevares og eieren bør gjøres oppmerksom på hvilke flotte bygninger vedkommende besitter. Bebyggelse, beplantning og gårdsdam på Ilebekk søndre bør bevares.

Delområde 59

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
59.1	Gravhaug 45 m øst for tunet på Håby	F
59.2	Bedehus – opprinnelig fra Bjørkelangen leir	4
59.3	Våningshus, uthus og låve på Enga nordre – 9/4	3
59.4	Bryggerhus på Enga Nordre – 9/4	2
59.5	Våningshus og grisehus på Enga søndre – 9/3	2
59.6	Bu og låve på Enga søndre – 9/3	4
59.7	Våningshus, bu og låve på Smedsrud – 9/6, 11	4
59.8	Våningshus, bu, låve, tunte og gårdsdam på Ilebekk søndre – 6/1, 2 og 4	3 – 4
59.9	Våningshus, sidebygning, bu, hønsehus, diverse små uthus, låve og sag på Ringstad – 9/1	2 – 3
59.10	Våningshus og bu på Ringstad – 9/2	3
59.11	Gammel skole med bu, do og uthus på Klava	3
59.12	Våningshus, sidebygning, bu, låve, hvilebrakke og alléer på Øsken – 10/3, mfl.	1 – 2

4.2.60 Delområde 60, Kolstad, Brudal og Fossum

Lokalisering

Området ligger syd i Setskog i sydvestenden av Setten.

Kort historikk

Kolstad var opprinnelig hovedbruket i området. På 1800-tallet ble gården delt opp i flere bruk. På 1700- og 1800-tallet ble det en kraftig økning innen skogbruket i området. Særlig transporten av virket ut av skogen og ned mot Haldensvassdraget ble et viktig prosjekt med slusesystemer, hestejernbane og båtslep. Ved Kolstadfoss er det et eid mellom Setten og Mjermen. For å få tømmersepet over ble tømmeret sendt i ei renne ved fossen mens slepebåten kjørte inn på ei tralle på en anlagt skinnegang for så, for egen maskin, å trekke seg over høyden og rulle ned i vannet på den andre siden.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Veimerke ved krysset Kolstadvika: Støpejernplate med inskripsjon.
- Kolstadfoss: Skinnegang etter "båtbane" og rester etter tømmerrenne.
- Fossum 148/11: Våningshus, svinestall og låve.
- Brudal 148/5: Funkishus fra 1937, liten sidebygning og bu.
- Kolstad søndre 148/6: To våningshus, bu og låve.
- Kolstad midtre 148/2 og 3: To våningshus, bu og låve.
- Kolstad midtre og søndre: Kulturlandskap.
- Kolstad nordre 148/12: To våningshus, bu og låve + villa med garasje ved veien.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

Begrunnelse for vern

Restene etter "båtbanen" ved Kolstadfoss er unik i både regional og nasjonal sammenheng. I en stor skogkommunen som Aurskog Høland er det viktig å bevare minner etter denne viktige næringsveien. Bebyggelsen på de ulike Kolstadgårdene er godt bevart og godt eksponert fra bygdeveien.

Forslag til forvaltning

Det gamle veimerket ved krysset – Kolstadvika og restene etter båtbanen ved Kolstadfoss bør sammen med den snirklede veien reguleres til bevaring. Eierne av Kolstadgårdene bør oppfordres til å bevare mest mulig av den gamle bebyggelsen og ta hensyn til denne ved eventuell oppføring av nybygg. Den gamle funkisvillaen med garasje ved veien vest for Kolstad nordre bør reguleres til bevaring.

4.2.61 Delområde 61, Bolstad, Gåsvik, Heggedal og Kaldåker

Lokalisering

Området ligger på østsiden av Settens sydende.

Kort historikk

Bolstad og Gåsvik var ikke spesielt store og verdifulle gårder opprinnelig. Det var først etter tømmerhandlen tok fart utover 1700- og 1800-tallet at de store skogområdene til gårdene gjorde dem til eiendommer med stor rikdom. Spesielt Gåsvik, som er en av kommunens største skogeiendommer.

Registreringer

Fornminner:

Gåsvik 152/1, 2 og 3: Gravhaug 30 meter syd for tunet.

Nyere tids kulturminner:

- Bolstad 151/1: Gammelt gårdstun, nytt våningshus og bautasteiner over hester.
- Gåsvik 152/1,2 og 3: To gårdstun.
- 153/21: Villa med jugendpreg og uthus.
- Bedehus.
- Heggedal 153/1: Gårdsbebyggelse.
- Kaldåker 153/2: To våningshus, bu, utekjeller, svinestall og låve.
- Kaldåker 153/7: Gårdsbebyggelse.
- Hestsundbrua: Navneplate fra den første flytebrua som ble bygget over Hestsundet
- Bjørkenes krets badstue: Offentlig bad fra 1946

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

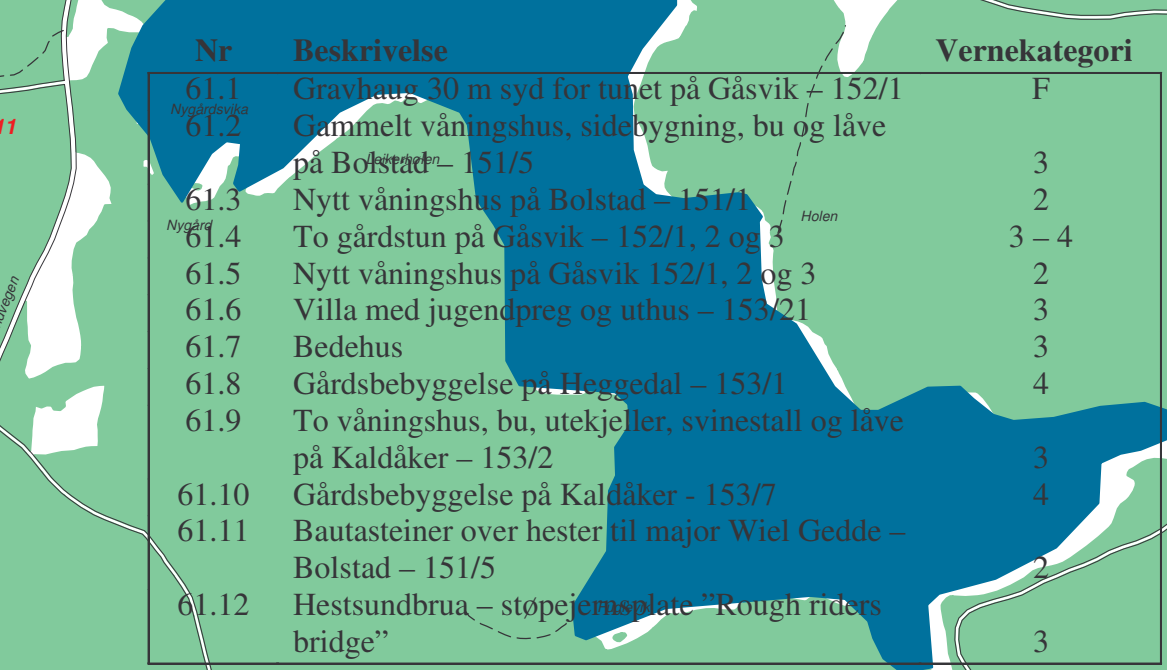
Begrunnelse for vern

Det nye våningshuset på Bolstad er godt tilpasset tomten det står på og virker harmonisk med sine jernvitrolbehandlede vegger mot bartrærne rundt. Det nye våningshuset på Gåsvik er et godt eksempel på velstandshus fra 1970- og 80-tallet. På Kaldåker er det en rekke verneverdige bygninger.

Forslag til forvaltning

De to nye våningshusene på Bolstad og Gåsvik bør reguleres til bevaring. De er begge fra samme tidsperiode men representerer to ulike formspråk. Eieren av Kaldåker bør orienteres om kvalitetene på bygningsmassen på stedet.

Delområde 61

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
61.1	Gravhaug 30 m syd for tunet på Gåsvik - 152/1	F
61.2	Gammelt våningshus, sidebygning, bu og låve på Bolstad - 151/5	3
61.3	Nytt våningshus på Bolstad - 151/1	2
61.4	To gårdstun på Gåsvik - 152/1, 2 og 3	3 - 4
61.5	Nytt våningshus på Gåsvik 152/1, 2 og 3	2
61.6	Villa med jugendpreg og uthus - 153/21	3
61.7	Bedehus	3
61.8	Gårdsbebyggelse på Heggedal - 153/1	4
61.9	To våningshus, bu, utekjeller, svinestall og låve på Kaldåker - 153/2	3
61.10	Gårdsbebyggelse på Kaldåker - 153/7	4
61.11	Bautasteiner over hester til major Wiel Gedde - Bolstad - 151/5	2
61.12	Hestsundbrua - støpejernsplate "Rough riders bridge"	3

4.2.62 Delområde 62, Skjeggeneset og Holmedal

Lokalisering

Området ligger som et nes på vestsiden av Setten.

Kort historikk

Det var fergested ved Gjenstadvika ved Skjeggenes for skyssbåten over til Kinnestad og de østre områdene.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Skjeggenes 149/1: Våningshus, bu, låve og uthus samt trær på to sider av inngangspartiet på hovedbygningen.
- Flåtukken 150/9: Bu, to låver og diverse småhus.
- Holmberg 150/2: Våningshus og låve.
- Holmedal østre 150/4: To våningshus, bu og låve.
- Holmedal vestre 150/6: Gårdsbebyggelse.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

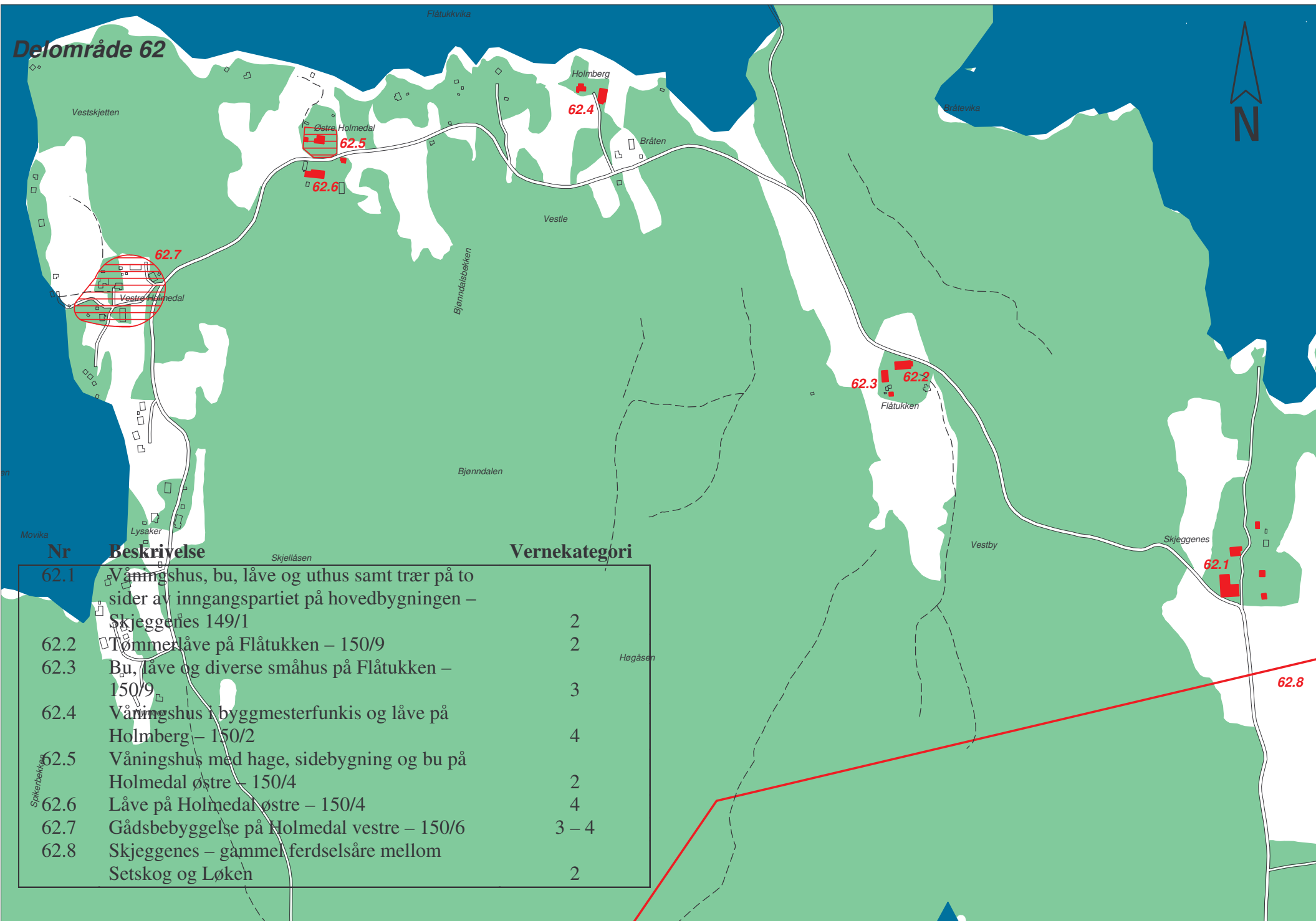
Begrunnelse for vern

Bebyggelsen på Skjeggenes har en rekke, godt bevarte, verneverdige bygninger. Vinkellåven med teglsteinsfjøs på gården er tidstypisk og et flott fondmotiv når man kommer sydfra. Tømmerlåven på Flåtukken er en av svært få bevarte i sitt slag. Den øvrige bebyggelsen på gården er også av høyere verneverdi. Holmedal østre har en rekke verneverdige bygninger og en flott hage rundt våningshuset.

Forslag til forvaltning

Gårdsbebyggelsen på Skjeggenes, tømmerlåven på Flåtukken og våningshus med hage, sidebygning og bu på Holmedal østre bør reguleres til bevaring. Arealene langs veien gjennom området og mellom gårdstunene bør ikke bebygges og siktlinjer bør holdes åpne. Eventuell ny bebyggelse i forbindelse med gårdsdriften bør plasseres innenfor de allerede etablerte tunene og tilpasses den eksisterende bygningsmassen i form og størrelse.

Delområde 62

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
62.1	Våningshus, bu, låve og uthus samt trær på to sider av inngangspartiet på hovedbygningen – Skjeggenes 149/1	2
62.2	Tømmerlåve på Flåtukken – 150/9	2
62.3	Bu, låve og diverse småhus på Flåtukken – 150/9	3
62.4	Våningshus i byggmesterfunkis og låve på Holmberg – 150/2	4
62.5	Våningshus med hage, sidebygning og bu på Holmedal østre – 150/4	2
62.6	Låve på Holmedal østre – 150/4	4
62.7	Gådsbebyggelse på Holmedal vestre – 150/6	3 – 4
62.8	Skjeggenes – gammel ferdselsåre mellom Setskog og Løken	2

4.2.63 Delområde 63, Setskog sentrum, Velta, Olberg og Kinnestad

Lokalisering

Området ligger rundt kirken og sentrum på Setskog.

Kort historikk

Kinnestad var opprinnelig én eiendom som senere ble delt i tre bruk med mellom 150 og 200 dekar dyrket mark og forholdsvis mye skog. Setskog sentrum ble i siste halvdel av 1800-tallet etablert på gården Kinnestads grunn. I 1872 ble det etablert et handelscenter ved Kinnestad, Kinnestad Spareforening. Mot århundreskiftet 1900 kom det til et bakeri like nord for spareforeningen. I 1875 ble Kirken flyttet hit fra Bunes lengre nord i kommunen. Fram til 1909 var det skystasjon på Kinnestad søndre.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Sjøåker 158/3: Hytte langs riksvei 21.
- Sjøåker 158/3: Våningshus, bu og låve.
- Kinnestad nordre 154/3: Vannsag.
- Jernmalmbrudd fra 1700-tallet
- Setskog skole 154/52 og 58: Skolebygning veltilpasset terrenget.
- Olberg 154/49: Bu og låve.
- Neset 154/29: Bu.
- Kinnestad Spareforening 154/56: Hovedbygning med uthustilbygg og bu.
- Kinnestad nordre: Sidebygning.
- Setskog kirke og kirkegård.
- Kinnestad mellom 154/1: Sidebygning, bu, låve, allé og kjone.
- Kinnestad mellom 154/1: Villa med allé av bjørk.
- Kinnestad søndre 154/8: To våningshus, bu og låve.

Vernestatus

Skolen og kirken er avsatt til offentlig formål. Kinnestadfeltet ligger inne som boligområde. Arealet ved det nye butikkcenteret er avsatt til forretningsformål. Arealet øst for skolen er friområde. Det øvrige området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område. Den gamle forretningsgården på Kinnestad er regulert til bevaring.

Begrunnelse for vern

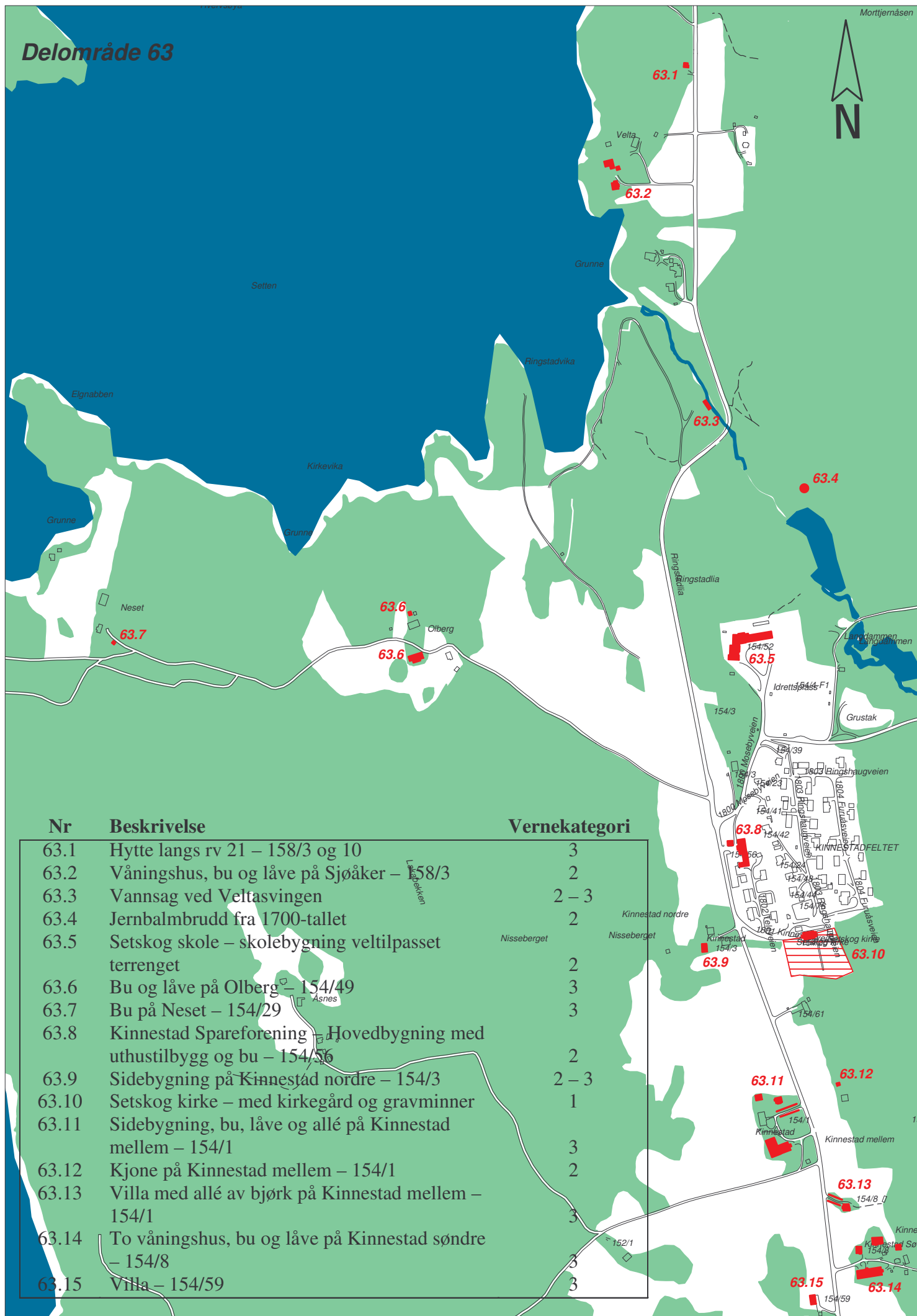
Området rundt Setskog sentrum er på mange måter et viktig område. For det første er det mange viktige kulturminner som er samlet på et begrenset areal. Tilgjengeligheten er god både for reisende på riksveien gjennom området, men også for skoleklasser ved Setskog skole.

Forslag til forvaltning

Setskog skole, den gamle vannsaga og bebyggelsen på Velta bør reguleres til spesialområde til bevaring. Skolen bør i samarbeid med grunneiere lage en kulturminneguide der elevene kan gå en rundtur å finne spor etter jordbruk, handel, sagbruk, malmgruve, kirke, arkitektur. Områdene syd og øst for kirken bør ikke bebygges men holdes åpent. Naturtomta rundt Setskog skole bør bevares med furutrær og fjellknauser.

Delområde 63

Mortjernåsen

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
63.1	Hytte langs rv 21 – 158/3 og 10	3
63.2	Våningshus, bu og låve på Sjøåker – 158/3	2
63.3	Vannsag ved Veltasvingen	2 – 3
63.4	Jernbalmbrudd fra 1700-tallet	2
63.5	Setskog skole – skolebygning veltilpasset terrenget	2
63.6	Bu og låve på Olberg – 154/49	3
63.7	Bu på Neset – 154/29	3
63.8	Kinnestad Spareforening – Hovedbygning med uthustilbygg og bu – 154/56	2
63.9	Sidebygning på Kinnestad nordre – 154/3	2 – 3
63.10	Setskog kirke – med kirkegård og gravminner	1
63.11	Sidebygning, bu, låve og allé på Kinnestad mellom – 154/1	3
63.12	Kjone på Kinnestad mellom – 154/1	2
63.13	Villa med allé av bjørk på Kinnestad mellom – 154/1	3
63.14	To våningshus, bu og låve på Kinnestad søndre – 154/8	3
63.15	Villa – 154/59	3

4.2.64 Delområde 64, Tangen, Hverven, Gløtta og "Goliat"

Lokalisering

Området ligger i den nordøstre enden av innsjøen Setten.

Kort historikk

Som resten av Setskog har gårdene i dette området også hatt jordveier som er middels store eller mindre. Det er skogen som fra 1600-årene, og fram til i dag har vært gårdenes viktigste ressursgrunnlag. Det ble på 1800-tallet anlagt en tømmerrenne, knyttet til Sootkanal-systemet, fra skogsområdene videre innover mot nordøst. Tømmerrenna munner ut i Setten ved Tangen.

Registreringer

Fornminner:

- Dyregraver på begge sider av Rv 21 ved Tangemoen

Nyere tids kulturminner:

- Tømmerrenne.
- Tangen 158/1: Våningshus, bu, låve og kjone.
- Krogstad 158/5: Våningshus, bu, uthus og låve.
- Goliat: Usedvanlig høyt og stort grantre.
- Gløtta 157/1: Våningshus, låve og steingjerder rundt innmarka.
- Hverven øvre 156/19: Villa med uthus.
- Hverven nedre 156/3: Gårdsbebyggelse.
- Nedlagt landhandel på Setta: Butikkbygning og lagerhus.
- Smiutangen 157/20: Jernmalmdagbrudd.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

Begrunnelse for vern

Tømmerrennene fra skogene og ned til bygda har vært selve nerven for den industrielle utviklingen i kommunen gjennom 1800-tallet og et stykke inn på 1900-tallet. På Tangen finnes en av de etter hvert meget sjeldne kjoner. Kjonene, som var tørkehus for korn, ble ofte plassert noe unna den øvrige gårdsbebyggelsen på grunn av brannfaren. Våningshuset på Tangen 158/1 har en meget forseggjort veranda i sveitserstilens snekkerglede.

Sporene etter jernutvinning på Smiutangen er et viktig kulturminne hvis man ser det i sammenheng med historien til Zitten jernverk på Eidsverket.

Forslag til forvaltning

Kjona ved tangen er så sjelden at ev fredning bør vurderes. Tømmerrenna, våningshuset på Tangen 158/1 og sporene etter jernutvinningen på Smiutangen bør reguleres til spesialområde til bevaring. Den gamle butikkbygningen med uthus bør bevares. Våningshuset på Gløtta 157/1 bør bevares og lia mot bygdeveien på nedsiden av huset bør holdes åpen som jordbruksareal. Det store grantreet "Goliat" bør være skiltet og gjerne sees i sammenheng med tømmerrenna på den andre siden av riksvei 21.

Delområde 64

4.2.65 Delområde 65, Bunes, Halvorsrud, Åmot, Eidet og Veiby

Lokalisering

Området ligger i innsjøen Settens nordende.

Kort historikk

Den første kirken på Setskog sto på Åmot i 1589. I 1656 ble det bygget ny kirke på Bunes vestre. Denne ble i 1846 erstattet av et nytt kirkebygg som allerede 29 år senere ble revet og flyttet til Kinnestad hvor den fremdeles står. Ved Åmot ble det ved århundredskiftet bygget skole og det var også poståpneri der.

Registreringer

Fornminner:

Bunes østre 160/4: To gravhauger ca 550 meter nordøst for tunet.

Nyere tids kulturminner:

- Bunes vestre 160/2: Gammel kirkegård, vannsag med damanlegg og bro, to våningshus, bu, potetkjeller og låve.
- Bunes østre 160/4: To våningshus, bu, garasje, låve og lite hus ved gårdsveien.
- Bunes 160/2 og 160/4: Kulturlandskap.
- Halvorsrud 160/4: Våningshus, bu og låve i et flott kulturlandskap.
- Åmot skole 161/5: Gammel skolebygning.
- Åmot søndre 161/23: Gårdsbebyggelse og granhekk.
- Åmot nordre 161/12: Våningshus, bu, låve og granhekk.
- Eidet 161/33: Våningshus, to buer, svinestall, skjul og fjøs.
- Veiby 161/34: Gårdsbebyggelse.
- Gamleveien.
- Åmodtfossen: Steinfundamenter etter vannsag, sluser og dammer

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område. Gravhaugene er automatisk fredet.

Begrunnelse for vern

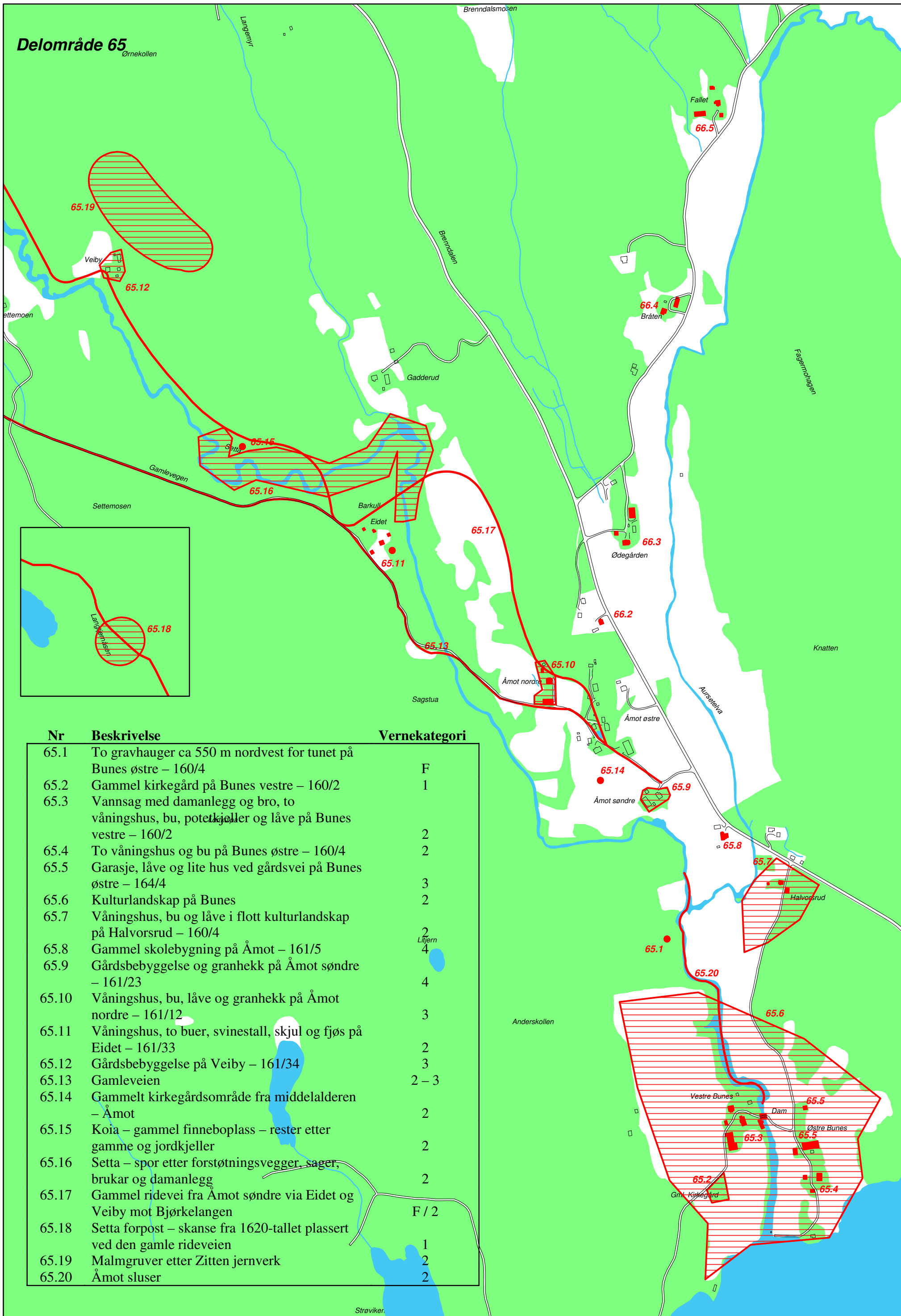
Dette er et av de desidert mest interessante, historiske stedene i kommunen med en kombinasjonen av spennende historikk og et vakkert kulturlandskap ved innsjøen Setten. Begge gårdsanleggene på Bunes har flere flotte, verneverdige bygninger bevart og landskapet virker "urørt" og sjarmerende. Den gamle kirkegården bidrar til å trekke verneverdien ekstra opp. Halvorsrud er en godt bevart husmannsplass i et sjarmerende landskap. Plassene Eidet, Settemoen og Veiby er gode eksempler på skogplasser som det i dag er sjelden man finner så komplette som disse.

Forslag til forvaltning

Den gamle kirkegården, gårdsbebyggelsen og saga på Bunes vestre bør reguleres til spesialområde til bevaring og kulturlandskapet bør fremdeles holdes i hevd ved aktivt bruk. Kommuneadministrasjonen bør søke dialog med grunneierne på Bunes vestre for å hindre ytterligere forfall på gårdsbebyggelsen. Eier av Bunes østre bør også orienteres om de kvalitetene som finnes på eiendommen og oppfordres til å ta vare på bebyggelsen og landskapet også i framtiden. Halvorsrud og Eidet bør sikres gjennom regulering til bevaring. Den gamle skolebygningen bør bevares.

Delområde 65

Ørnekkollen

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
----	-------------	---------------

65.1	To gravhauger ca 550 m nordvest for tunet på Bunes østre – 160/4	F
65.2	Gammel kirkegård på Bunes vestre – 160/2	1
65.3	Vannsag med damanlegg og bro, to våningshus, bu, potetkjeller og låve på Bunes vestre – 160/2	2
65.4	To våningshus og bu på Bunes østre – 160/4	2
65.5	Garasje, låve og lite hus ved gårdsvei på Bunes østre – 164/4	3
65.6	Kulturlandskap på Bunes	2
65.7	Våningshus, bu og låve i flott kulturlandskap på Halvorsrud – 160/4	2
65.8	Gammel skolebygning på Åmot – 161/5	4
65.9	Gårdsbebyggelse og granhekk på Åmot søndre – 161/23	4
65.10	Våningshus, bu, låve og granhekk på Åmot nordre – 161/12	3
65.11	Våningshus, to buer, svinestall, skjul og fjøs på Eidet – 161/33	2
65.12	Gårdsbebyggelse på Veiby – 161/34	3
65.13	Gamleveien	2 – 3
65.14	Gammelt kirkegårdsområde fra middelalderen – Åmot	2
65.15	Koia – gammel finneboplass – rester etter gamle og jordkjeller	2
65.16	Setta – spor etter forstøtningsvegger, sager, brukar og damanlegg	2
65.17	Gammel ridevei fra Åmot søndre via Eidet og Veiby mot Bjørkelangen	F / 2
65.18	Setta forpost – skanse fra 1620-tallet plassert ved den gamle rideveien	1
65.19	Malmgruver etter Zitten jernverk	2
65.20	Åmot sluser	2

4.2.66 Delområde 66, Ødegården, Bråten, Fallet, Sætra og Haukelund

Lokalisering

Området ligger nord for riksvei 170 langs Aursetelva.

Kort historikk

De fleste eiendommene i området på vestsiden av Aursetelva var opprinnelig en del av Åmot. Sætra var trolig seter til Åmot i gammel tid, men finnes allerede tidlig på 1700-tallet som eget bruk.

Registreringer

Fornminner:

Det er registrert et klebersteinsbrudd ved Bjørnemyra nord for Åsvatna.

Nyere tids kulturminner:

- Bergtun 161/22: Funkisvilla.
- Ødegården 161/38: Våningshus, bu og låve.
- Bråten 161/36: Hus og låve.
- Fallet 156/1: Våningshus, bu, låve og uthus med utedo.
- Bådalen 161/6 og 7: Tømmerlåve, bu og uthus.
- Lasserud 159/17: Gårdsbebyggelse.
- Gamle Lasserud 159/16: Husmannsstue og uthus.
- Sætra 161/6 og 7: Våningshus, sidebygning, lekestue, bu, skjul og låve.
- Sætra 161/6 og 7: Kulturlandskap med styvingstre.
- Sætra 161/6 og 7: Elektrisitetsverk og rester etter oppgangssag.
- Haukelund 156/17: Bu og låve.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område

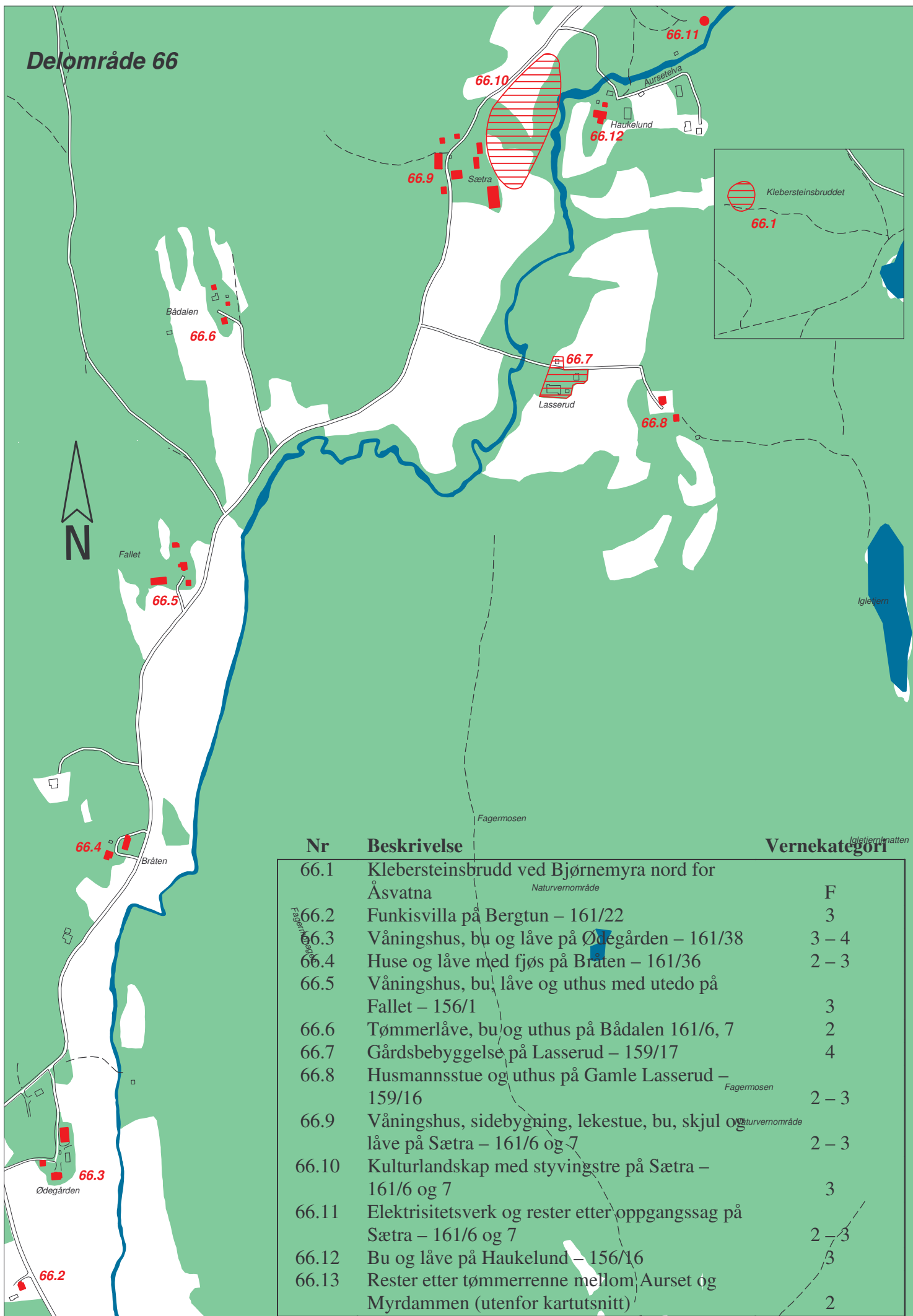
Begrunnelse for vern

Eiendommen Sætra består av mange interessante, verneverdige objekter. Selve tunet har mange verneverdige bygninger og er omkranset av et flott kulturlandskap der det er registret et styvingstre (tre som har blitt høstet/kvistet til dyrefôr). Slike trær er flotte skulpturer i landskapet og de er meget verneverdige. Plassen Bådalen med sin flotte tømmerlåve, bu og uthus er et hyggelig innslag i området. I Aursetelva nordøst for Sætra er det tydelige rester etter ei vannsag. I umiddelbar nærhet til disse steinmurene står det et elektrisitetsverk med turbin fra Sørumsand verksted.

Forslag til forvaltning

Dette området kan være utgangspunkt for en spennende kultursti. Fra avkjørselen ved riksvei 170 og inn til klebersteinsbruddet kan man oppleve rester etter en 1000-årig historie. Bebyggelsen på Ødegården, Bråten og Fallet er godt bevart og beriker omgivelsene langs veien og bør bevares for fremtiden. Bebyggelsen på Sætra med kulturlandskap med styvingstre og tømmerlåven og bua på Bådalen, samt elektrisitetsverket og restene etter sag ved Aursetelva bør reguleres til bevaring. Funkisvillaen på Bergtun 161/22 ved riksvei 170 bør bevares.

Delområde 66

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
66.1	Klebersteinsbrudd ved Bjørnemyra nord for Åsvatna <i>Naturvernomsråde</i>	F
66.2	Funkisvilla på Bergtun – 161/22	3
66.3	Våningshus, bu og låve på Ødegården – 161/38	3 – 4
66.4	Huse og låve med fjøs på Bråten – 161/36	2 – 3
66.5	Våningshus, bu, låve og uthus med utedo på Fallet – 156/1	3
66.6	Tømmerlåve, bu og uthus på Bådalen 161/6, 7	2
66.7	Gårdsbebyggelse på Lasserud – 159/17	4
66.8	Husmannsstue og uthus på Gamle Lasserud – 159/16 <i>Fagermosen</i>	2 – 3
66.9	Våningshus, sidebygning, lekestue, bu, skjul og låve på Sætra – 161/6 og 7 <i>Naturvernomsråde</i>	2 – 3
66.10	Kulturlandskap med styvingstre på Sætra – 161/6 og 7	3
66.11	Elektrisitetsverk og rester etter oppgangssag på Sætra – 161/6 og 7	2 – 3
66.12	Bu og låve på Haukelund – 156/16	3
66.13	Rester etter tømmerrenne mellom Aurset og Myrdammen (utenfor kartutsnitt)	2

4.2.67 Delområde 67, Tømmerrenna, Gulltjernmoen, Tjernsmo og Grasmoen

Lokalisering

Området ligger langs riksvei 21 fra Gulltjern og nordøst til Grasmoen.

Kort historikk

Dette området hadde på 1800-tallet et yrende liv i forbindelsen med transporten av tømmer fra skogene og ned til Haldenvassdraget. Sootkanal-systemet var avgjørende for å effektivisere dette arbeidet og var i bruk til etterkrigstiden. Den såkalte "Sukkerveien" over til Sverige går av fra riksvei 21 ved Tvillingtjern. Denne veien har fått ord på seg for å være mye benyttet i smuglingssammenheng.

Registreringer

Fornminner:

Det er ikke registrert noen fornminner i området.

Nyere tids kulturminner:

- Sootkanalen.
- Gulltjernmoen 156/25: Gammelt bosted med diverse småhus.
- Tjernsmo 156/1: Våningshus og låve.
- Grasmoen 157/26: Våningshus, bu, uthus med do og låve med steinbru.
- Grasmoen 157/18: Våningshus, uthus og fjøs med do.
- Grasmobanen 156/1: Trallebane for transport av tømmer fra Mortsjølungen til tømmerrennesystemet ved Tvillingtjern.

Vernestatus

Området er i gjeldende kommuneplan avsatt til LNF-område.

Begrunnelse for vern

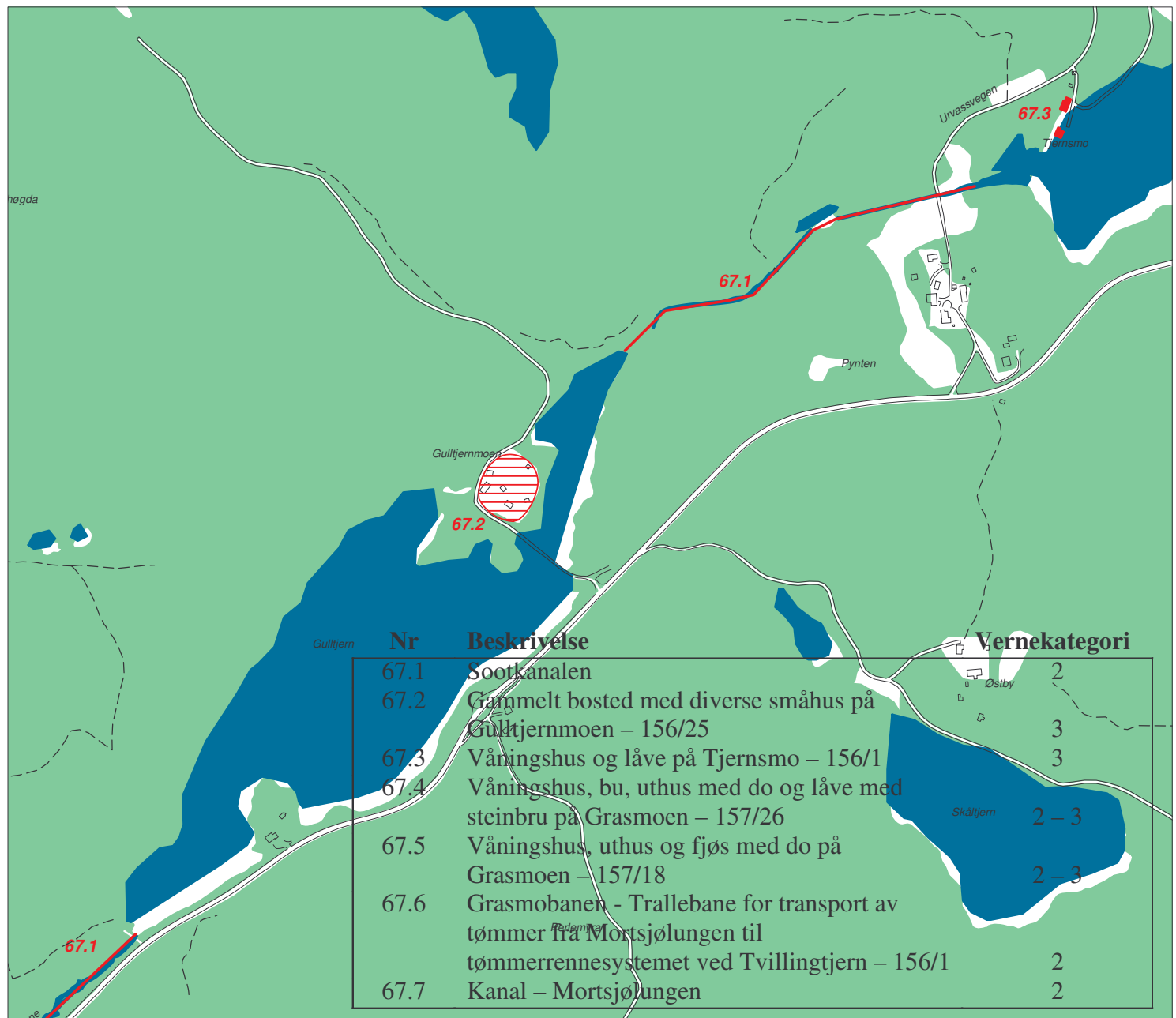
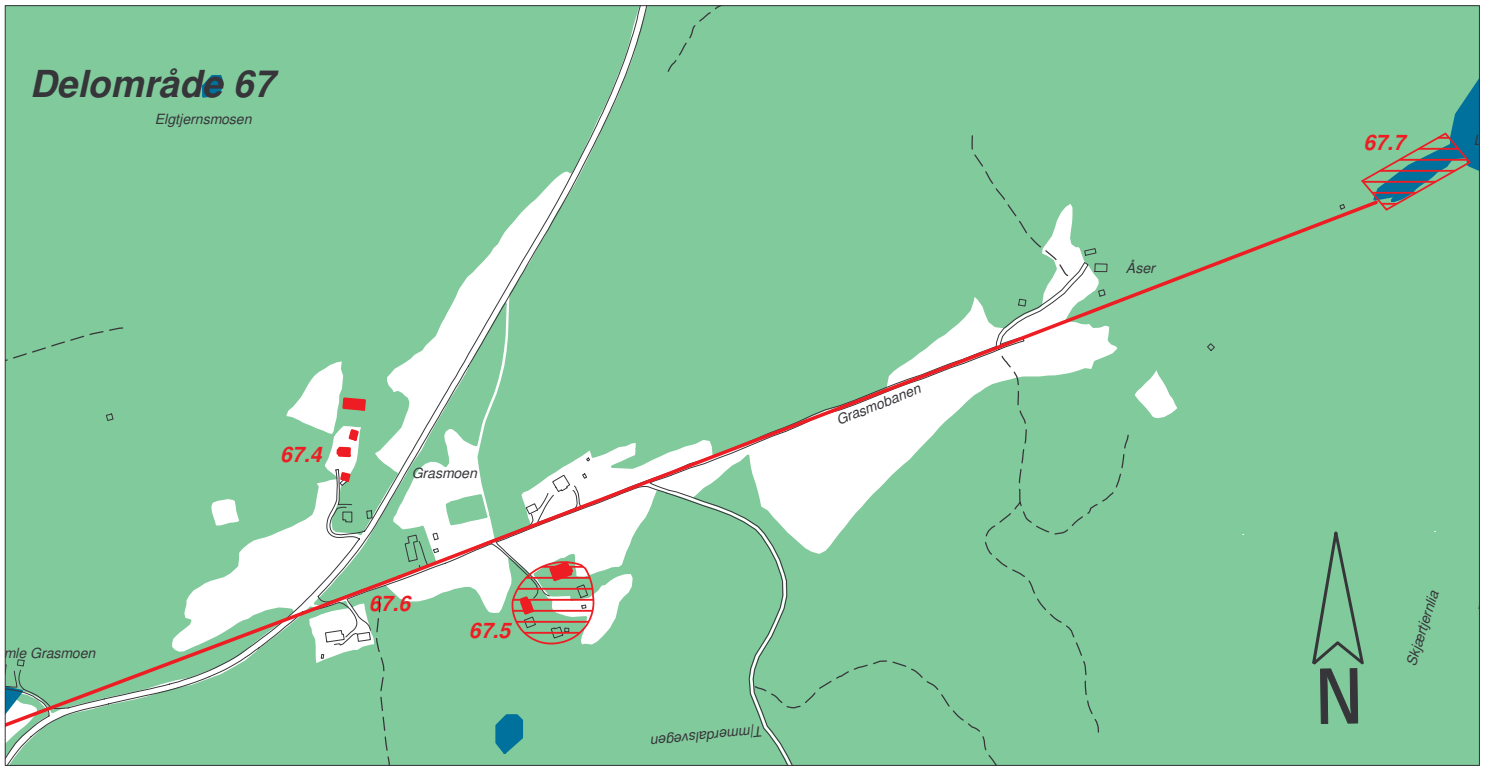
Som del i bevaring av den meget verneverdige tømmerrenna i Sootkanalsystemet er bebyggelsen og trallebanen i dette området meget verneverdig. Bebyggelsen på begge stedene ved Grasmoen har høy grad av autenticitet og gir en god forståelse av hvordan det så ut her da tømmertrafikken var på sitt største.

Forslag til forvaltning

Det bør lages en verneplan for tømmerrenna med nærområder fra innsjøen Setten via "Goliat" og helt opp til Grasmobanen. Hele rennesystemet og trallebanen bør reguleres til bevaring sammen med bebyggelsen på Grasmoen. Det bør også legges føringer for bygningene på Tjernsmo og Gulltjernmoen.

Delområde 67

Elgtjernsmosen

Nr	Beskrivelse	Vernekategori
67.1	Sootkanalen	2
67.2	Gammelt bosted med diverse småhus på Gulltjernmoen – 156/25	3
67.3	Våningshus og låve på Tjernsmo – 156/1	3
67.4	Våningshus, bu, uthus med do og låve med steinbru på Grasmoen – 157/26	2 – 3
67.5	Våningshus, uthus og fjøs med do på Grasmoen – 157/18	2 – 3
67.6	Grasmobanen - Trallebane for transport av tømmer fra Mortsjølungen til tømmerrennesystemet ved Tvillingtjern – 156/1	2
67.7	Kanal – Mortsjølungen	2

4.2.68 Delområde 68, Verneverdige objekter utenfor delområdekartene

Nr	Objekt	Beliggenhet	Vernekategori
68.1	Skogshusvære for tømmerkjørere	Nord for Havsjøen	3
68.2	Grønnerud. Skogshusvære for Nordre Mangen	Langs Sætertjernvegen ved Havsjøen	3
68.3	Setervoller etter Sletnersætra (198/1) og Hareton sæter (182/14, 15 m.fl)	Henholdsvis vest for Kjempesteinhøgda, og nordøst for Sæterhøgda	3
68.4	Ulviken (181/1) Kjone og smie	Nordvest for Ulviksjøen	1 – 2
68.5	Ulviken (181/1) To våningshus, bryggerhus med baksteovn, bu, låve og skjul	Nordvest for Ulviksjøen	2 – 3
68.6	Stormyrvegen (164/8) Gammel vei til N og S Mangen. Rester etter bru over Ulvåa	Fra Ulvåa ved Hungeraltåsen og til N. Mangen	2
68.7	Busåsætra (172/4) Gammel setervoll	Ved Busåsen, vest for Busåstjern	3
68.8	Bauta over veianlegg til Mangen 1828 – 1848	Ved Fylkesvei 236, 1700 meter vest for Mikkelrud	2
68.9	Storsætra (166/4) Forhenv. Seter, senere skogshusvære. Våninghus og stall	Syd for Fylkesvei 235 og Storsæteråsen	3
68.10	Bauta over veianlegg til S. Mangen 1852 – 1870	Ved Fylkesvei 235 i Garsjødalen	2
68.11	Mærli (163/6) Våningshus trolig fra 1700-tallet	Nord for Stormyra, vest for Lauskogmyra	3
68.12	Hogstadsætra (190/2) og Skrepstadsætra (70/2?). Gamle setervoller og rester etter sag og mølle i Dryplebekken	Øst for Tævsjøen	2 - 3
68.13	Vei fra middelalderen fra Eidsverket mot Setskog og Sverige. Settemoen forpost.	Går fra Eidsverket, nord for Eidsdammen langs Jørnsbekken til Grasmoen. Videre langs Djuptjernliene og videre i retning Setskog	F – 2
68.14	Vei fra 1764 mellom Eidsverket og Røytjern	Går fra Eidsverket og syd for Skanseåsen. Følger Gamleveien fra Riksvei 170 og til Fébrua. Krysser Rv 170 og går over åsen til Røytjern	2
68.15	Gamleveien fra 1860 mellom Eidsverket og Setskog	Går fra Eidsverket og sydøstover syd for Røytjern mot Setskog	2
68.16	Dyregraver (2/1)	Vest og nord for Langfallåsen	F
68.17	Grubeåsen (156/1) Malmgruver etter Zitten jernverk	Mellom Nordre- og Midtre Høltjern	2
68.18	Dyregraver (156/1)	Øst for Røytjernkollen	F

68.19	Rester etter jordkoie (gamme) Myrvoll (65/10)	Myrvoll vest for Maltjern	2 – 3
68.20	Bruremyråsen, to dyregraver	Nord for Eikeheihøgda	F
68.21	Eikeheia, tre dyregraver og en hule	Vest for Eikeheitjerna	F
68.22	Djupedalen (63/1) Rester etter kvern	Djupedalen nord for Havnås (63/3)	3
68.23	Gammelt vadested i sydenden av Bjørkelangen	Jutulen i Bjørkelangens utløp.	3
68.24	Høylandsteinen Stein hvor Ole Høyland skal ha sittet og tatt en hvil på sin flukt fra lovens voktere. Kingsrud (12/4 m.fl.)	50 meter vest for veien mellom Kingsrud og Klava	3
68.25	Bygdeborg	Ved Fosståskollen og Lemmåsen (14/1)	F
68.26	Skogshusvære under Øsken	Ved Lomtjern(7/1, 8/3 og 10/3)	2
68.27	Rakkedsetra (150/13)	Øst for Kjælvika, Setten	3
68.28	Gammelt fergested over Setten	Mellom Gjenstad og Lolykkja	3
68.29	Nærbyfuru. Furu der Karl XII og hans menn skal ha hatt en stopp under den store nordiske krig	Nærbykrysset på østre vei mellom Bjørkelangen og Hemnes	2
68.30	Kongtorp forpost. Militæranlegg fra 1675. Var ikke bemannet i 1716	Sydenden av Langtjern mot Mellomtjern (17/1)	2
68.31	Naddumsætra. Setervoll med gammel bebyggelse. Brukt under innspilling av filmen ”Faneflukt”	Nordvestenden av Røytjern (16/1)	2 - 3
68.32	Tømmerrenne i stål og damanlegg	Sydøst i Gåsvika i overgangen til Slora (151/1,2,3og4)	2 – 3
68.33	Dyregraver ved Fagersand	Langs gårdsvei nord for Fagersand. Nordøst for Gåse- fjorden	F
68.34	”Dasslokkfabrikken” (91/8) Treindustri fra første halvdel v 1900-tallet	Saksegård nordre.	3
68.35	Mørk sag og mølle	Dalsroa	2
68.36	Mørk skole med uthus, hage og gjerde med portstolper	Dalsroa	2 - 3
68.37	Våningshus, Rabberud	Dalsroa	3
68.38	Våningshus og bu, Sandum	Dalsroa	2 – 3
68.39	Kjone, Enger østre (121/3)	Ved gårdsveien til Enger	2
68.40	Samtlige bygninger og omliggende kulturlandskap på Snarholt (145/1)	Ligger ved nordenden av Mjermen	2
68.41	Minnestein reist 1935 over Th. Christiansen Skullerud for bygging av vei.	Ved riksvei 125 på grensen mellom Aurskog-Høland og Marker (Østfold)	2
68.42	Dyregraver ved Kjælvei	I åsen øst for Tromås	F
68.43	Dam for mølle ved Vangen (147/1)	I bekken vest for Vangen i nordvestre del av Mjermen	3
68.44	Stabbur på Bråten (147/20)	På nordvestsiden av Mjermen	2

68.45	Milesteiner med avstand til Oslo	Ved Aur prestegård, Hellebakka syd for Bjørkelangen	2
68.46	Delesteiner mellom de gamle herredene		2
68.47	Husmannstue på Elvestad – 119/1,2	Øst for Torp-gårdene ved Hemnes	3
68.48	”Malmsleppa” – slippsted for malm for videre transport	Like nedenfor Røytjernsvingene på rv 170. Ligger fortsatt malm på stedet.	2

5. Tiltaksdel

5.1 Innledning

Kulturminneplan for Aurskog – Høland kommune er i første rekke ment som en rettesnor for forvaltningen av bygdas kulturminner. Kulturminneplanen vil være en informasjonsbase, veileder og kan medføre bedre saksbehandling.

For å forenkle prioriteringsarbeidet i oppfølgingen av kulturminneplanen er det i dette kapitlet listet opp forslag til konkrete tiltak som kan virke positivt på det lokale kulturminnevernet. Kapitlet tar for seg konkrete tiltak som kan gjennomføres for å sikre et bredt og representativt utvalg av kommunes kulturminner for ettertiden.

Det er naturlig å dele opp mulige tiltak i to hoveddeler:

- Informasjons- og holdningsskapende arbeid
- Tiltak i den lokale forvaltningen

For å best lykkes med et effektivt, varig vern av kulturminner er det viktig å la informasjons- og holdningsskapende arbeid gå parallelt med en fornuftig forvaltning. Motvilje mot kulturminnevern er ofte begrunnet i mangel på interesse og kunnskap. Begge disse områdene er det mulig å påvirke med et målrettet informasjonsarbeid.

5.2: Informasjons- og holdningsskapende arbeid

5.2.1: SMIL-ordningen i landbruket

En overvekt av Aurskog – Hølands kulturminner er lokalisert på jord- og skogbrukseiendommer. Det er per dags dato ingen andre områder som har like mange statlige, økonomiske virkemidler til bruk innen kulturminnevernet som landbruket. Gjennom SMIL-ordningen (Spesielle miljøtiltak i landbruket) er det mulig å søke om økonomisk støtte til både kulturlandskapstiltak og til bevaring av enkeltobjekter som bygninger, bruer, gårdsdammer, hageanlegg med mer.

Aurskog-Høland kommune bør vurdere å organisere et systematisk informasjonsprogram for alle gårdbrukere og grunneiere med landbrukseiendom. Målgruppen kan gjøres kjent med mulighetene for bistand både faglig og økonomisk. Å føre en tilstrekkelig god nok kvalitetssikring på arbeider som settes i gang kan være en utfordring. Det er ved et hvert restaureringstiltak en overhengende fare for at viktig historisk dokumentasjon kan bli borte på grunn av manglende kompetanse. Alt for ofte fjernes originale bygningsdeler og med dem, dokumentasjon på århundrer med håndverkstradisjoner. Dette gjøres fordi mange undervurderer de gamle materialenes kvaliteter. Gamle bygningsdeler har gjerne en bedre materialkvalitet enn det som er tilgjengelig i dag. Det er ofte helt unødvendig å foreta total utbytting av vinduer, paneler, takstein med mer. Ved første øyekast kan de gamle materialene se slitte og råtne ut, men ved nærmere undersøkelser vil man oppdage at det like under den slitte overflaten er friskt trevirke. Fjernes all kledning og listverk på en vegg blir muligheten for å finne tilbake til opprinnelig fargesetting også borte.

Hvis interessen for kulturminnevern blant bøndene skulle øke og en strøm med gode søknader blir et luksusproblem, kan kulturminneplanens kapittel 4 være egnet i forbindelse med

prioriteringen av gode prosjekter. Fylkeskommunen og frivillige organisasjoner som historielag og Fortidsminneforeningen er også resursgrupper som bør trekkes inn i slike saker.

5.2.2: "Kulturisme"

Aurskog–Høland kommune har unike muligheter innen kulturbasert turisme. Med sin sentrale beliggenhet både i forhold til Oslo og Gardermoen er det et stort potensielt marked som kan dekkes. Det er spesielt den gamle jernbanetraséen etter Urskog- Hølandsbanen, kanalanleggene fra Setskog til Skulerud og videre sydover mot Halden, og festningsanleggene ved Dingsrud og på grensen til Marker som er godt egnet for "kulturisme". Et utstrakt samarbeid mellom kommunen og grunneiere er nødvendig for å få en effekt med noe omfang.

Kultur blir stadig mer viktig i ulike sammenhenger og lokalhistorie er en vare som selger godt. Ekthet er et krav i slik virksomhet. Det som profileres må oppleves som genuint ekte. Man må ikke falle i den fella at ting må se eldre eller mer storslagne ut enn det de faktisk er. Gjennom samarbeid og kompetanseheving kan dette gi et kjærkomment løft både for den enkeltes økonomi og for kulturminnevernet i kommunen.

5.2.3: Kulturminner i skolen

"Den kulturelle skolesekken" er et program for kultur i grunnskolen. Der er mange kommuner i landet som arbeider med å innføre dette programmet i sine skoler. Den kulturelle skolesekken dekker et bredt spekter av kulturaktiviteter der elevene skal få kjennskap til både billedkunst, dans, musikk, arkitektur, skulptur med mer. Kulturminner er godt egnet som integrert del i et slikt arbeid der elevene kan lære om bygdas arkitekturhistorie, tegne eller male motiver av kulturminner og kulturmiljøer eller dramatisere historiske hendelser eller på annen måte bruke det lokale ressursgrunnlaget i undervisningen.

I nærområdene til kommunens skoler kan det lages prosjekter der elevene aktiviseres til å foreta registrerings- og skjøtselsarbeid på et eller flere utvalgte kulturminner. Prosjektet kan gjerne kalles en adopsjon der årskullene arver ansvaret for et kulturmiljø etter klassen foran. Dette må skje i nært samarbeid med grunneiere og vernemyndigheter på fylkesnivå for å kvalitetssikre arbeidene som gjøres. Et slikt arbeid kan gå på tvers av flere fagfelt som norsk, historie, forming, naturfag, geografi med mer.

5.2.4: Kulturminneatlas – skrytealbum

Med utgangspunkt i kulturminneplanen bør det lages et konsentrat i form av et hefte eller bok, et kulturminneatlas, som tar for seg et utvalg av bygdas kulturminner. En slik trykksak kan inneholde: historikk, kart, bilder og turtips til egnede objekter. Godt samarbeid mellom grunneiere, historielag og kommunen er avgjørende for et godt resultat i et slikt prosjekt.

5.2.5: Infotavler og artikler på nettsidene til kommunen

Ved et utvalg kulturminner kan det settes opp infotavler med kort historikk og forklaring på hvorfor nettopp dette kulturminnet har blitt til- og på akkurat denne plassen. Slike tavler vil

gjøre turområder mer interessante for brukerne og samtidig skape større interesse for kulturminner og vern om disse. Den samme teksten og bildene som brukes på tavlene kan enkelt legges ut på kommunens hjemmesider som interessante historiske artikler og turtips. Til slikt arbeid er det naturlig å ha et nært samarbeid med grunneiere og historielag.

5.3 Tiltak i den lokale forvaltningen

5.3.1 Kulturminneplanen som beredskap mot kulturminnetap

Det er vanskelig å se for seg at kommunen har kapasitet til å besørge regulering av alle viktige kulturminner i kommunen på kort og mellomlang sikt. Kulturminneplanen vil derfor i stor grad måtte fungere som en "beredskapsplan" i kommunens løpende plan- og bygningsforvaltning. Mottar kommunen søknad om riving av et verdifullt kulturminne vil planen kunne bidra til at kommunen i nødvendig grad foretar en nærmere vurdering av om det bør nedlegges bygge- og deleforbud i påvente av regulering til bevaring. Juridisk vern av et kulturminne vil uansett først tre i kraft dersom kommunestyret som resultat av en åpen og inkluderende planprosess finner det riktig å regulere et område eller bygning til spesialområde, bevaring. I en eventuell planprosess med regulering av et kulturminne til bevaring vil grunneier i stor grad få anledning til å ivareta sine interesser fram til endelig avveining i kommunestyrets reguleringsvedtak.

5.3.2 Regulering av viktige objekter til bevaring – båndlegging av områder i kommuneplanen

I kapittel 4 er de registrerte kulturminneobjektene klassifisert fra 1 til 4. Objekter klassifisert som 1 og 2 er vurdert å ha så høy verneverdi at kommunen bør vurdere regulering til spesialområde – bevaring, jfr. plan- og bygningslovens § 25, nr. 6.

Særlig viktige objekter bør derfor vurderes å båndlegges i kommuneplanen, jfr. plan- og bygningslovens § 20, nr. 4. Endelig juridisk vern av et område inntreffer ved regulering til bevaring.

Det bør i samarbeid med museumsjernbanen på Sørumsand utarbeides en verneplan for Urskog-Hølandsbanen. Planen bør ha som mål å sikre de restene som er igjen av jernbanevirksomheten som stasjonsbygninger, lokomotivstaller, bruer, vanntårn, gjerder, traséen med mer.

Det bør utarbeides en reguleringsplan for Soot-kanalen, i tråd med nylig vedtatt handlingsplan for Soot-kanalen. Reguleringsarbeidet er planlagt igangsatt allerede i 2006. Deler av kanalsystemet i Soot-kanalen bør settes i stand og brukes til demonstrasjon av fløtningsanlegget.

5.3.3 Planprosesser med kulturminnevernfokus for tettstedene

Aurskog–Høland kommune har flere tettsteder rundt i kommunen. Disse har gjerne oppstått rundt kirkesteder eller i tilknytning til industri og jernbane. Størrelsen på tettstedene i kommunen varierer, men det er flere likhetstrekk. Felles for tettstedene er ofte at det er flere forretningsanlegg lokalisert rundt et kryss eller en gate. Ofte er det ulike små og større verksteder litt i bakgrunnen for butikkene og endelig funksjonærboliger og arbeiderboliger.

Tettstedene er viktige identitetsskapende områder i en kommune, og gjerne det stedet innbyggerne samles. Det er utfordrende å føre en helhetlig vernepolitikk for et tettsted. Det er ofte mange grunneiere innenfor et lite areal og alle vil gjerne gjøre ting på sin måte. Et virkemiddel for å sikre ivaretagelse av kulturminnevernet, er å trekke inn lokale krefter som historielag, velforeninger og næringsforum (der det finnes) i kommunens ulike planprosesser der det er aktuelt.

Konkrete resultater av en slik plan kan være et system for å samordne fasadeutforming og fargesetting av bygninger langs en vei eller regler for hvilke nybygg som kan aksepteres i området.

5.3.4 Kulturlandskapsplan.

For å komplettere kulturminneplanen bør det også utarbeides en kulturlandskapsplan. En slik plan tar både for seg kulturlandskapets estetiske kvaliteter og den sikrer områder med viktige biotoper for flora og fauna. Når en kulturlandskapsplan foreligger bør den sys sammen med kulturminneplanen slik at de mest sårbare områdene på begge felt blir belyst.

5.3.5 Skjøtsel av kulturlandskapet

For å hindre gjengroing av beitemark er det viktig at husdyrholdet i kommunen opprettholdes eller økes. Gjengroing er et økende problem, og en aktiv lokal landbrukspolitik i samarbeid med bøndene kan være et bidrag til dette.

5.3.6 Fokus på økonomiske virkemidler kommunen rår over

Kommunen forvalter viktige økonomiske tilskuddsordninger innen kulturminneområdet. For eksempel:

- **SMIL-midler**, hvor kommunen gjennom sin ”tiltaksstrategi” fordeler særskilte midler til landbruket, hvor kulturminner kan prioriteres.
- **RMP – Regionale MiljøProgram for landbruket i Oslo og Akershus**, hvor det kan gis bidrag til skjøtsel rundt automatisk fredede kulturminner.
- **Nærings- og miljøtiltak i skogbruket**, hvor kommunen kan gi tilskudd til skjøtsel i skog.